

314(497.5Vukovar)''17''

912(497.5Vukovar)''17''

Primljeno: 6. 4. 2022.

Prihvaćeno: 11. 7. 2022.

Izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.22586/pp.v41i63.21701>

Milan Vrbanus*

Ante Grubišić**

Vukovarsko vlastelinstvo – slavonsko-srijemski prostor prema popisima stanovništva i kartografskim izvorima u prvoj polovini 18. stoljeća***

Premda se autori u radu osvrću na sve komorske popise do sredine 18. stoljeća (popisi iz 1698., 1722., 1728., 1736. i 1749.), kao i na kartografiju koja je prethodila najvažnijem kartografskom izvoru, dovršenom 1733. u formi atlasa, usredotočuju se na analizu komorskoga popisa iz 1728. i navedeni atlas kao izvore iz približno istoga vremena, obilježenog transformacijom jednoga velikog područja iz državnoga vlasništva (komorskoga okruga) u privatno vlasništvo (vlastelinstvo). Na osnovi tih izvora, koji se dopunjavaju, nastoje dati širu sliku stanja jednoga slavonsko-srijemskoga vlastelinskoga gospodarstva prve polovine 18. stoljeća u trenutku njegova stvaranja, tim više što zbog nepostojanja odgovarajućih kartografskih izvora to nije moguće ni za jedno drugo vlastelinstvo. Osim osnovnih podataka kao što su broj i veličina naselja, zastupljenost pojedinih kategorija zemljišnih površina, demografsko i imovinsko stanje i sl., analizom i usporedbom također se nastoji utvrditi relevantnost i vjerodostojnost obaju izvora te podudarnost i različitost sadržaja primjenom deskriptivnih i kvantitativnih metoda.

Ključne riječi: Slavonija, vukovarsko vlastelinstvo, komorski popis, atlas vukovarskoga vlastelinstva, 18. stoljeće, gospodarstvo

---

* Milan Vrbanus, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Ante Starčevića 8, 35 000 Slavonski Brod, Republika Hrvatska, E-mail adresa: mvrbanus@isp.hr

** Ante Grubišić, Muzej Slavonije, Trg Sv. Trojstva 6, 31 000 Osijek, Republika Hrvatska, E-mail adresa: ante.grubisic@mso.hr

*** Rad je izrađen u sklopu projekta HRZZ-a *S(c)lavnoni(j)a: ime, opseg i granični položaj u srednjem i ranom novom vijeku* (SLAVNCOF, IP-2020-02-3333).

Uvod

Bečki dvor poslao je krajem 1697. u Slavoniju grofa Ferdinanda Carla Caraffu di Stigliana na čelu komorske komisije sa zadatkom uređenja komorske uprave i poreznoga sustava, razdvajanja vojne od civilne uprave, popisa stanovništva te uvođenja prvih vlasnika u posjed slavonskih vlastelinstava. Kako ta komisija nije do kraja obavila povjereni joj zadatak, bečki dvor 1701. šalje novu komisiju na čelu s grofom Ottom Christophom von Volckrom, s gotovo istim zadacima. S obzirom na to da zadatke nije uspjela ispuniti, krajem iste godine u Slavoniju se ponovo upućuje komisija s grofom Caraffom, koja će tijekom sljedeće godine ipak uspjati obaviti zadano: popisati stanovništvo Slavonije, razdvojiti vojnu od civilne uprave, urediti komorsku upravu i porezni sustav te uvesti prve vlasnike u posjed slavonskih vlastelinstava.¹

Kako je završetkom rata s Osmanskim Carstvom Habsburškoj Monarhiji ostao veliki dug, Dvorska komora biva prinuđena pribaviti financijska sredstva Dvoru da može vratiti posuđeni novac i osigurati nova sredstva za izgledne ratove (Rat za španjolsku baštinu protiv Kraljevine Francuske i ustanak kuruca u Mađarskoj).² U svezi s okolnostima, još netom prije završetka rata s Osmanskim Carstvom, tijekom djelovanja prve Caraffine komisije (1698.), usporedno je započela prva faza dekameralizacije – darovanja i prodaje slavonskih posjeda plemićkim obiteljima – nakon što grof Caraffa uvodi (19. ožujka 1698.) nećaka pape Inocenta XI., kneza Livija III. Odeschalchija, u posjed srijemskoga vojvodstva, koje je dobio 30. srpnja 1697. darovnicom kralja Leopolda I. za posuđenih 325.000 forinti.³

¹ Ive Mažuran, „Slavonija nakon oslobođenja od osmanske vladavine i uspostava vojno-komorskog kondominija”, u: *Izvjestaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knj. 7 (Osijek: Sveučilište u Osijeku; Historijski arhiv u Osijeku, 1989), 23-36; Ive Mažuran, „Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju, odnosno Provincijal 1702. godine”, u: *Izvjestaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knj. 7 (Osijek: Sveučilište u Osijeku; Historijski arhiv u Osijeku, 1989), 37-54; Ive Mažuran, „Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal 1702. godine i uspostava feudalnih odnosa na novim temeljima”, u: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*, Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku, knj. 6, ur. Vladimir Stipetić (Osijek: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1993), 22-49.

² Završetkom rata s Osmanskim Carstvom u državnoj je blagajni 1700. ostao dug između 24 i 25 milijuna forinti (Josip Matasović, „Knez Lenard, kaptoloma zagrebačkoga kramar” (nastavak V), *Narodna starina* 34 (1934): 137; Michael Hochedlinger, *Austria's War of Emergence: War, State and Society in Habsburg Monarchy 1683-1797* (London: Pearson Education, 2003), 39; Milan Vrbanus, „Društveno-ekonomske promjene na našičkom području tijekom prvih godina trećeg desetljeća 18. stoljeća”, u: *Historiae patriaeque cultor. Zbornik u čast Mate Artukovića u prigodi njegova 65. rođendana*, ur. Suzana Leček (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2019), 165, bilj. 6; Milan Vrbanus, „Preduvjeti za razvoj gospodarstva u Slavoniji potkraj 17. i na početku 18. stoljeća”, u: *Spomenica Josipa Adamčeka*, ur. Drago Roksandić i Damir Agičić (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest, 2009), 290, bilj. 14.

³ Ive Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU u Osijeku, knj. 6, ur. Vladimir Stipetić (Osijek: HAZU, Za-

Prodaja odnosno darovanje slavonskih posjeda plemićkim obiteljima radi podmirivanja financijskih obveza nastavlja se nakon zaključenja mira u Srijemskim Karlovcima, kada kralj Leopold I. dodjeljuje kutjevačko vlastelinstvo zagrebačkom kanoniku Ivanu Josipu Babiću, zatim je 1700. potvrđuje njegovu darovnicu požeškim isusovcima, a dvije godine kasnije selo Aljmaš osječkim isusovcima. Druga Caraffina komisija nastavlja uvoditi nove vlasnike u posjed, pa je tako tijekom 1702. pukovnik, zapovjednik tvrđave Brod, barun Johann Ferdinand Kibya von Kinsfeld uveden u posjed našičkoga vlastelinstva. Iste će godine Dvorska komora prodati vlastelinstvo Sirač Johannu Jacobu de Kettenu, vlastelinstvo Brestovac grofu Antoniju Amatu von Sereni, veličko vlastelinstvo grofu Leonu Ullerferdu, a 1703. i sam grof Caraffa di Stigliano dobiva voćinsko vlastelinstvo zbog zasluga u uređenju komorske uprave. Te godine stvoreno je i nuštarsko vlastelinstvo, koje se dodjeljuje pukovniku Makaru. Kasnije, na preporuku Dvorske komore, kralj Josip I. još dodjeljuje 1706. patrijarhu Arseniju III. Čarnojeviću daljsko vlastelinstvo, podmirujući dug za crkvenu desetinu. Ovaj proces tekao je sve do 1707., kad uvođenjem zapovjednika u Brodu pukovnika Maksimilijana Ernesta Antona baruna Petraša u posjed budućega cerničkog vlastelinstva završava prva faza dekameralizacije.⁴

---

vod za znanstveni rad u Osijeku, 1993), 129; Igor Karaman, „Historijat slavonskih vlastelinstava do sredine 18. stoljeća (‘Slavonski katastar’ P. I. Passardyja)”, *Arhivski vjesnik* 16 (1973): 146; Igor Karaman, „Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu”, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 20 (1958): 46; Igor Karaman, „Sumarni katastar veleposjeda u Slavoniji od 18. do 20. stoljeća”, *Radovi Centra JAZU u Vinkovcima* II (1973): 202; Igor Karaman, „Kasnofeudalna vlastelinstva i seljački posjedi na tlu Slavonije od Karlovačkog mira 1699. do revolucije 1848./1849.”, u: *Iz prošlosti Slavonije, Srijema i Baranje (studije o društvenoj i gospodarskoj povijesti XVIII.-XX.)*, ur. Stjepan Sršan (Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku, 1997), 32; Igor Karaman, „Sumarni katastar veleposjeda u Slavoniji od 18. do 20. stoljeća”, u: *Požega u srcu Slavonije*, ur. Filip Potrebica (Jastrebarsko: Naklada Slap, 1997), 75; Vrbanus, „Preduvjeti za razvoj gospodarstva u Slavoniji”, 288; Mažuran, „Slavonija nakon oslobođenja od osmanske vladavine”, 26; Mažuran, „Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal”, 24-25.

⁴ Igor Karaman, „Požega i požeški kraj od Karlovačkog mira 1699. do revolucije 1848/1849.”, u: *Požega u srcu Slavonije*, ur. Filip Potrebica (Jastrebarsko: Naklada Slap, 1997), 30; Milan Vrbanus, „Društveno-ekonomske prilike na našičkom vlastelinstvu krajem 17. i početkom 18. stoljeća”, u: *Zbornik Mire Kolar-Dimitrijević. Zbornik radova povodom 70. rođendana*, ur. Damir Agičić (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest, 2003), 113; Milan Vrbanus, „Dunav u gospodarstvu slavonsko-srijemskih vlastelinstava u 18. stoljeću”, u: *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu i Vukovaru 10.-12. listopada 2018.*, ur. Josip Parat (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021), 267; Slavko Gavrilović, „Daljsko vlastelinstvo Karlovačke mitropolije”, u: *Studije iz privredne i društvene istorije Vojvodine i Slavonije od kraja XVII do sredine XIX veka*, ur. Milovan Mitrović (Novi Sad: Matica srpska, 2006), 10-11; Slavko Gavrilović, „Nastojanja patrijarha Arsenija Čarnojevića oko prava na desetinu i zemljišni posed (1690-1706)”, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 53 (1996): 31; Slavko Gavrilović, „Nastojanja patrijarha Arsenija Čarnojevića oko prava na desetinu i zemljišni posed (1690-1706)”, u: *Studije iz privredne i društvene istorije Vojvodine i Slavonije od kraja XVII do sredine XIX veka*, ur. Ljubomirka Krkljuš (Novi Sad: Matica srpska, 2009), 62-63; Slavko Gavrilović, „Daljsko vlastelinstvo Karlovačke mitropolije u XVIII

U drugoj fazi dekameralizacije (1720. – 1730.) stvoreno je još nekoliko veleposjeda: valpovačko (1721.), orahovičko-feričanačko (1722.), našičko (1723.), virovitičko (1726.), pakračko, pleterničko, mitrovičko, zemunsko i vukovarsko (1728.) te karlovačko i erdutsko vlastelinstvo (1730.).⁵

Nastanak vukovarskoga vlastelinstva

Formiranju i teritorijalnom zaokruživanju vukovarskoga vlastelinstva, kao jednoga od najvećih u slavonsko-srijemskom prostoru, prethodilo je 40-ak godina komorske uprave i čestih promjena lokalnih granica vukovarskoga komorskog dobra. Premda su Vukovar i okolica odmah po oslobođenju 1687. potpali pod upravu Dvorske komore, zbog ratnih okolnosti popis je bilo moguće provesti tek 1698., s povratkom raseljenoga stanovništva i početkom obnove naselja. Prema tom prvom popisu, Vukovar – pod kojim se podrazumijevao Vukovarski otok (*Insula Vukovariensis*), kamo se stanovništvo bilo sklonilo zbog opasnosti – sa selima Berkom, Ilačom, Nuštrom⁶ i Tordincima ima 177 domaćinstava⁷ te tvori komorski okrug (kotar; distrikt) s uspostavljenom komorskom upravom i carinarnicom (tj. tridesetnicom; *Mauth und Dreißigstamt*) od strane komisije grofa Caraffe di Stigliana. Vrlo brzo (1702.) okrug se proširuje na sela Komletince, Otok, Nijemce, Đeletovce, Tovarnik, Lovas, Tompojevce, Čakovce, Berak, Svinjarevce, Negoslavce i Bogdanovce, a prema popisu iz 1716. i na Sotin, Opatovac, Šarengrad, Novak, Vašicu, Ilince, Banovce, Orolik, Slakovce, Laze, Jankovce i Petrovce, dok će neka sela (Komletinci i Otok) prijeći u Vojnu granicu.⁸ Granice kotara postat će još podložnije promjenama u nastupajućoj drugoj fazi dekameralizacije kada kralj Karlo III., odnosno Dvorska komora, zalaže sela Tovarnik i Sotin barunu von Leffelholzu za 14.000 forinti. Nakon njegove smrti nasljednica (Marija Margareta barunica Colonna von Fels) otkupit će ih i postati njihova vla-

---

stoleću”, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 46 (1967): 21; Josip Bösendorfer, „Tri Petraša”, *Osječki zbornik* II i III (1948): 259; Vrbanus, „Preduvjeti za razvoj gospodarstva u Slavoniji”, 288; Karaman, „Historijat slavonskih vlastelinstava”, 126-129, 133, 152; Karaman, „Osnovni podaci”, 47, 49-50; Mažuran, „Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju”, 54; Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji*, 587, 665-666.

⁵ Stjepan Sršan, „Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga iz 1722. godine”, *Analni Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 3 (1984): 234.

⁶ Nuštar je 1698. popisao u sklopu okruga Vukovar, ali je 1703. kralj Leopold I. dodijelio nuštarsko vlastelinstvo pukovniku barunu Makaru, pa 1728. nije pripadao novostvorenom vukovarskom vlastelinstvu.

⁷ Ive Mažuran, *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine*, Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku, knj. 2, ur. Dušan Čalić i Đuro Berber (Osijek: JAZU, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1988), 45-61.

⁸ Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji*, 170.

snica (8. ožujka 1721.) uplatom manje razlike u vrijednosti⁹ te već sljedeće godine prodati zapovjedniku osječke tvrđave, generalu grofu Johannu Josephu Antonu von Odayeru, za 8.000 forinti.¹⁰ On će nakon unapređenja u vrhovnoga zapovjednika Slavonije 1724.¹¹ posjede prodati barunu Johannu Wilhelmu von Pfeffershofenu (1. siječnja 1725.).¹² Varoš Vukovar, selo Novi Vukovar i sva ostala naselja ostaju komorsko dobro do 26. travnja 1728., kad ih kralj Karlo III. u zamjenu za vlastelinstvo Dioszeg u Ugarskoj daje grofu i barunu od Greillensteina Johannu Ferdinandu von Küffsteinu – carskom dvorskom savjetniku, ministru za švapski i rajnski carski okrug, austrijskom vicecancelararu i upravitelju dvorske riznice,¹³ pridodavši još i sela Trpinju, Bršadin, Antin, Pačetin, Korod, Tordince, Veru i Bobotu iz osječkoga okruga.¹⁴ Sotin i Tovarnik ponovo će se naći unutar prijašnje cjeline kad ih grof Küffstein otkupljuje (16. lipnja 1728.) od baruna Pfeffershofena za 15.480 rajnskih forinti (guldena).¹⁵ Tako je formiran veliki privatni veleposjed, u koji je novi vlasnik uveden na svečanosti u Vukovaru 3. listopada 1728.¹⁶ te mu je vlastelinstvo od 35 naselja potvrdio kralj Karlo III. 26. lipnja 1731.¹⁷

Uoči predaje (1728.) napravljen je popis cjelokupnoga vlastelinstva da bi se bolje odredila njegova vrijednost.¹⁸ Kao važan izvor za gospodarske i demografske prilike na jednom slavonsko-srijemskom vlastelinstvu u trenutku nastajanja, predmet je ovoga rada.

⁹ Hrvatska – Gradski muzej Vukovar, Vukovar – Kulturno-historijska zbirka, Arhivalije (dalje: HR-GMV-KH, AR, knj. 8), Litterae donationales, 7 (naknadno paginirano).

¹⁰ Karaman, „Sumarni katastar”, *Radovi Centra JAZU u Vinkovcima*, 206. Iste godine napravljen je komorski popis vukovarskoga okruga koji donosi sumarnu veličinu oranica, livada i vinograda te broj sesija za svako naselje. Ovdje se prvi put pojavljuje selo Novi Vukovar, nastalo na lijevoj obali Vuke, na pustom prostoru koji naseljavaju njemački doseljenici. Vidi: Sršan, „Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga”, 231-263.

¹¹ Mirko Marković, *Brod. Kulturno-povijesna monografija* (Slavonski Brod: Matica hrvatska, Ogranak Slavonski Brod, 1994), 123-124.

¹² HR-GMV-KH, AR, knj. 8, Kauff-Brief über Sottin und Tovarnick, 13.

¹³ Ante Grubišić, *Atlas vukovarskog vlastelinstva 1733.* (Osijek: Muzej Slavonije, 2006), VII.

¹⁴ HR-GMV-KH, AR, knj. 8, Litterae donationales, 6.

¹⁵ HR-GMV-KH, AR, knj. 8, Kauff-Brief über Sottin und Tovarnick, 14-15.

¹⁶ HR-GMV-KH, AR, knj. 8, Instalations decret über die Herrschaft Vuckovar, str. 120-122. Vlastelinstvo ostaje u posjedu grofa Küffsteina do 15. prosinca 1736., kad ga za 175.000 rajnskih forinti prodaje izbornom knezu i nadbiskupu Mainza grofu Philippu Karlu Eltzu, koji je zbog zasluga i novčane pomoći u ratu s Francuzima dobivao 5.000 guldena godišnje naknade sve dok mu se ne nađe jedno vlastelinstvo u Ugarskoj (Friedrich Wilhelm Emil Roth, *Geschichte der Herren und Grafen zu Eltz – Unter besonderer Berücksichtigung der Linie von Goldnen Löwen zu Eltz auf Grund archivalischer Forschung bearbeitet*, Band II (Mainz: Druck von Carl Wallau, 1890), 307).

¹⁷ Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji*, 171; Sršan, „Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga”, 235; Karaman, „Historijat slavonskih vlastelinstava”, 155.

¹⁸ HR-GMV-KH, AR, knj. 8; Sršan, „Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga”, 237-261.

Premda je popis sastavljen radi određivanja poreza dao dobar uvid u veličinu obradive zemlje u sesijama svakoga domaćinstva, broj stoke, pa time i mogući prihod, nije nudio uvid u stvarnu kvantitetu, a pogotovo kvalitetu zemljišta, i to je bio poseban problem za vlasnika koji boravi daleko od novostečenoga posjeda, što je najčešći slučaj u prvoj polovini 18. stoljeća. Popis kao takav ne sadržava i ne popisuje one dijelove na vlastelinstvu koji nisu obrađivani, a veliki su izvor prihoda, što su u prvom redu šume. Orađivani dijelovi, kao što su oranice, izneseni su u broju sesija, no nije poznata njihova veličina, kvaliteta i položaj pojedine čestice, pa se nije moglo puno planirati pri npr. zauzimanju novih obrađivih površina, a za ostvarivanje dobrog uvida u granice i strukturu zemljišta, planiranje poboljšanja u poljoprivredi, sprečavanje uništavanja šuma i isušivanje močvarnih terena tako velikoga vlastelinstva bile su potrebne kvalitetne karte. Očito je grof Küffstein odmah shvatio ovaj problem i dosta mu se posvetio, a kako se na neki način prenosi i u historiografsko istraživanje, potrebno je nešto reći o prethodnim metodološkim obrascima.

Karte vukovarskoga vlastelinstva iz 1733. godine – kartografski prilog historiografskom radu

Kartografski prilozi u historiografskim radovima

Kartografski prilozi u radovima koji se bave poviješću i topografijom Slavonije, bolje rečeno određenim geografskim prostorom istočne Hrvatske, nisu neuobičajeni dodatak. U starijima,¹⁹ iz vremena kada kartografija nije bila tehnički zadovoljavajuća, rijetko su prilagani,²⁰ s pojavom suvremene historiografije krajem 19. stoljeća dolaze na kraju knjige kao prikazi upravno-političkoga stanja odre-

¹⁹ Misli se na razdoblje sve od antike do kraja 17. stoljeća – uvjetno rečeno, početka moderne kartografije – u kojem kartografiju obilježavaju netočnosti i skroman topografski sadržaj prikazanog. O povijesti kartografskih prikaza vukovarskoga kraja i sitnim pomacima u njima vidi: Ante Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva u 18. st. prema kartografskim izvorima”, u: *Slavonske šume kroz povijest. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavanskom Brodu 1.-2. listopada 2015.*, ur. Dinko Župan i Robert Skenderović (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2017), 148-153. S druge strane, ne treba umanjivati njihovu veliku vrijednost za povijest kartografije i nešto manju za historijsku kartografiju kao pomoćne povijesne znanosti.

²⁰ Zbog metodološkoga pristupa primjene geografskoga znanja o prostoru, prvoga uvođenja hrvatskih toponima (npr. *Bapska, Otok, Nimci, Sotino, Vocino, Touarnik, Iuancouci, Bogdanovci*) i općenito primjera odnosa historiografije i kartografije iz toga dugog razdoblja treba istaknuti djelo Ivana Lučića *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex* i jednu od karata (*Illyricum hodiernum*) napravljenu prema njegovim uputama kao kompilaciju povijesnoga i stvarnoga stanja geografskoga prostora u trećem izdanju navedenoga djela (Amsterdam, 1668). O općoj važnosti karte za povijest nacionalne kartografije: Dubravka Mlinarić, Josip Faričić, Lena Mirošević, „Historijsko-geografski kontekst nastanka Lučićeve karte *Illyricum hodiernum*”, *Geoadria* 17 (2012), br. 2: 145-176.

đenoga razdoblja²¹ ili ilustrativni rezimei topografskih istraživanja i ubikacija,²² a od sredine 20. stoljeća u sličnim radovima – koji na temelju diplomatske građe i popisa raznih urbarskih davanja nastoje napraviti topografiju naselja srednjovjekovnog ili osmanskoga razdoblja – od pojedinačnih, preko snopa priloženih karata, došlo se i do prilaganja modernih digitalnih medija.²³ Mađarska historiografija smatrala je objavljivanje raznih popisa s mjestopisima, navođenjem drugih izvora koji se tiču određenih mjesta i kartama samorazumljivim, pa je na drugačiji pristup gledala kritički.²⁴ Györffy je npr. u naslovu citiranoga kapitalnog djela u četiri toma, započetog još 60-ih godina prošloga stoljeća, naglasio da je riječ o historijskoj geografiji (mađ. *Történeti földrajz*), koja, valjda, podrazumijeva karte, pa ih je sam izradio niz na osnovi pisanih povijesnih izvora i priložio radu.²⁵ Ovaj rad kombinira slične izvore, ali bez namjere istraživanja društvenih, gospodarskih i prirodnih promjena, njihove dinamike i trendova na način historijske geografije, kojoj je to poslanje, nego samo postavlja u ravan i uspoređuje dva različita izvora iz istoga ili približno istoga vremena, jer takva dva izvora iz prve polovine 18. stoljeća postoje samo za vukovarsko vlastelinstvo.

²¹ Npr. Tadija Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, II. dio: *Spomenici o Slavoniji u 17. stoljeću (1640-1702.)*, Djela JAZU, knj. XI (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1891).

²² Za primjer se može uzeti rad: Dezső Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* (Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1894) i *karta Magyarország Mátyás király halálakor, 1490-ben*, koju je autor napravio u suradnji s Manóm Kogutowiczem, što je, i sadržajno i u knjižnom oblikovanju, utjecalo na prvi veći rad lokalnoga povjesničara Josipa Bösendorfera *Crtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija: Križevačke, Virovitičke, Požeške, Cisdravske Baranjske, Vukovske i Srijemske te Kr. i slob. grada Osijeka u srednjem i novom vijeku* (Osijek: Tiskom knjigo i kamenotiskare Julija Pfeiffera, 1910).

²³ Među citiranjima su: Stjepan Pavičić, *Vukovska župa u razvitku svoga naselja od XIII. do XVIII. stoljeća* (Zagreb: Narodna tiskara, 1940); Bruce W. McGowan, *Sirem sancaği mufassal tahrir defteri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983); Georg Heller, Karl Nehring, *Comitatus Sirmiensis* (München: Finnisch-Ugrisches Seminar an d. Universität, 1973); György Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, sv. 3 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963) i Pál Engel, *Magyarország a középkor végen: Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről = Hungary in the Late Middle Ages: Digital vectormap and attaching database about the settlements and landowners of medieval Hungary [CD-ROM]* (Budapest: TÉRINFO Bt; Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, 2001).

²⁴ Nenad Moacanin, „Osmansko-turski porezni popisi i historijska geografija”, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 30 (1997), br. 1: 294-299.

²⁵ Historijskoj geografiji, dakle, za razliku od historijske kartografije, nisu nužne originalne povijesne karte.

Kartografska građa vukovarskoga vlastelinstva iz 1733. godine

Prema sačuvanoj kartografskoj građi, do pretkraj 18. stoljeća²⁶ samo su velika vlastelinstva i Osijek,²⁷ kao veći grad preostalih komorskih posjeda civilnoga dijela Slavonije, imali mjernike (geometre) i kartografsku produkciju. Nastale bilo kao rezultat bolje organizacije i preglednosti poljoprivredne proizvodnje (privatna vlastelinska kartografija; planovi posjeda), ispunjavanja državnoga naloga (administrativnih odredbi urbara; katastarske karte) ili vojnih potreba (vojna kartografija; planovi tvrđava), tih karata sačuvao se veliki broj na različitim mjestima, iako su neka vlastelinstva (đakovačko i iločko) zbog povijesnih okolnosti ostala gotovo bez ičega. Brojna manja vlastelinstva nemaju sačuvanih karata, a čini se da ih zbog visokih troškova rada mjernika (geometra), koji je plaćan više od upravitelja vlastelinstva, nisu ni izrađivali, nego bi se oslanjali na tradicionalne popise i procjenu, što je za manje posjede bilo dovoljno.

Glede karata krupnijega mjerila, koje se ponekad nazivaju zemljišnim kartama, put od određivanja površina koračanjem do mjerenja pomoću geodetskoga stola (*Mensa Praetoriana*) i pojave prvih takvih karata trajao je na slavonsko-srijemskom prostoru više od trideset godina. U prvom popisu (1698.) spominje se da površina nekoga sela iznosi onoliko koliko konjanik može obići u dužinu i širinu za sat vremena ili dan hoda oko sela. Površina livada i pašnjaka nekoga sela nije se tada točno ni znala, a ukupna površina oranica sela određivala se tako što bi se broj plugova pomnožio sa 30 jutara, koliko je uza se imao svaki plug, dok se površina jutra određivala koračanjem.²⁸ Prema odredbi o površini 1 jutra, koju je donijela Caraffina komisija (1701.) za vojni dio Slavonije, jutro oranice, kao i kosac livade, iznosi 180 koraka u dužinu i 40 koraka u širinu, isto kao u Mađarskoj i Austriji. Kad je određena raspodjela zemlje na uživanje graničarima, premjer, popis i raspodjelu trebao je obaviti vojni inženjer s drugim članovima komisije (1702.),²⁹ ali nije poznato na koji je način to napravljeno³⁰ niti su nam poznate ikakve karte pravljene tom prilikom. Podatak iz Zapisnika da su stanovnici Nije-

²⁶ Riječ je o vremenu u kojem kartografija nije standardizirana nego neujednačene kvalitete i u razvoju, kao i ostale znanosti na kojima se temeljila (matematika, geodezija i astronomija). Razlike se počinju gubiti negdje od 1770-ih, institucionaliziranjem obrazovanja geometara i standardizacijom kartografskoga prikazivanja.

²⁷ Biskupsko đakovačko, iločko, valpovačko, vukovarsko i beljsko, a Osijek, osim planova Tvrde kao vojne kartografske produkcije, ima sačuvane katastarske karte još iz 1750-ih.

²⁸ Stjepan Sršan, *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*, ur. Vilim Matić (Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2000), 24, 33.

²⁹ Mažuran, „Slavonija nakon oslobođenja od osmanske vladavine”, 42-43.

³⁰ Planovi naših mjesta nastali po oslobođenju krajem 17. stoljeća dokazuju da su postojali vojni inženjeri (mahom Francuzi i Talijani) koji su pravili dobre planove. Morali su biti svestrano stručno obrazovani, ali bilo ih je vrlo malo. Postojeći su obrazovani u raznim matematičkim školama i plemićkim akademijama na kojima se učilo sve – od plesa preko arhitekture, hidrogradnje, miniranja i artiljerije do izrade karata.

maca prešutjeli postojanje dvaju pustih sela na svojem području³¹ možda upućuje na činjenicu da prava izmjera i kartiranje nisu uopće rađeni, premda vojne vlasti i za takav posao imaju ponekoga inženjera, vjerojatno zauzetog poslovima na gradnji utvrda. U drugom, komorskom dijelu Slavonije vlasti tada provode popise, no ne rade nikakve izmjere niti imamo sačuvanih karata s ondašnjih brojnih komorskih posjeda. One to jednostavno nisu mogle provesti jer i sama Dvorska komora u Beču u prvoj polovini 18. stoljeća, koliko nam je poznato, ima jednoga jedinog inženjera.³²

Od sveukupno sačuvane kartografske građe vlastelinstava jedino za valpovačko i vukovarsko imanje ima sačuvanih karata³³ iz prve polovine 18. stoljeća.³⁴ Zajedničko im je autorstvo vojnih inženjera, obrazovanih u prvim generacijama Voj-

³¹ Ive Mažuran, *Osnivanje Vojne granice u Slavoniji 1702. godine*, Gradivo za povijest Osijeka i Slavonije, knj. XIX, ur. Stjepan Sršan (Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2005), 110.

³² Csaba T. Reisz, „Sámuel Mikoviny, Geometra der Hofkammer in Wien”, u: *A Magyar térképészet nagyjai: Lipszky János (1766-1826), Mikoviny Sámuel (1700-1750): tudományos emlékülések előadásai és kiállításai katalógus = Die Grossen der ungarischen Kartographie: Vorträge wissenschaftlicher Gedenktagungen und Ausstellungskatalog* (Budapest: Osiris; Országos Széchényi Könyvtár, 2001), 177; Johannes Dörlflinger, Franz Wawrik, *Österreichische Kartographie, Von den Anfängen bis zum 21. Jahrhundert* (Wien: Institut für Regionalforschung der Universität Wien, 2004), 82. To je po mnogočemu poznat i zaslužan Samuel Mikoviny, koji tada ponajviše radi na kartama mađarskih županija, koje su u sitnijemu mjerilu naspram karata posjeda.

³³ U Kartografskoj zbirci Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu sačuvano je nekoliko karata valpovačkoga vlastelinstva mjernika Sebastijana Freudhofera iz 1730. godine: Plan kotara Valpovo s pripadajućim selima (Hrvatska (dalje: HR) – Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA) – fond 902 – Kartografska zbirka, sign. M74, br. kartice 3588), Plan grada Valpova i okolice (HR-HDA-902, sign. M75, br. kartice 3601), Plan kotara Petrijevc s pripadajućim selima (HR-HDA-902, sign. M74, br. kartice 3592), Plan posjeda Petrijevc s okolicom (HR-HDA-902, sign. M74, br. kartice 3595), Plan posjeda Brođanci i Habjanovci (HR-HDA-902, sign. M74, br. kartice 3593), Plan posjeda Brođanci (HR-HDA-902, sign. M74, br. kartice 3589), Plan posjeda Budimci s okolicom (HR-HDA-902, sign. M74, br. kartice 3591), Plan posjeda Bizovac, Ivanovci, Ladimirevci, Marjančaci i Zelčin (HR-HDA-902, sign. M74, br. kartice 3590), te u Muzeju Slavonije (Hrvatska – Muzej Slavonije, Osijek – Kartografska zbirka (dalje: HR-MSO-KZ), inv. br. 321) plan sela Šaptinovci (Danijel Jelaš, Ante Grubišić, „Kartografska ostavština valpovačkog vlastelinstva”, u: *Valpovački vlastelini Prandau-Normann. Katalog izložbe*, ur. Danijel Jelaš, Marina Vinaj, Ivana Knežević Križić, Ivan Roth i Mirjana Paušak (Osijek: Državni arhiv u Osijeku; Muzej Slavonije; Muzej likovnih umjetnosti; Valpovo: Ustanova za kulturne djelatnosti „Ante Evetović Mirosljub”; Muzej Valpovštine, 2018), 42, bilj. 8). Od vukovarskoga vlastelinstva sačuvano je na raznim mjestima više od 250 karata. Samo za razdoblje od sredine 18. do sredine 19. stoljeća sačuvane su 182 karte, od toga u Državnom arhivu u Osijeku 140, Gradskom muzeju Vukovar 39, Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu 2 i u Franjevačkom samostanu u Vukovaru 1 primjerak (Vlado Horvat, „Zemljišne karte Vukovarskog vlastelinstva kao izvori za povijest Istočne Hrvatske poslije oslobođenja od Turaka”, u: *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. Zbornik radova I*, ur. Dušan Čalić i Đuro Berber (Osijek: JAZU, 1991), 218).

³⁴ Ovo se odnosi samo na vlastelinsku kartografiju, a ne bilo koju vrstu kartografskih prikaza npr. Vukovara i okolice, kojima početke možemo tražiti još u antičkim kartografskim izvorima kao što je Ptolomejeva *Peta karta Europe* ili *Tabula Peutingeriana*. O kartografskoj *pretpovijesti* prikaza vukovarskoga kraja vidi: Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva”, 148-155.

no-inženjerske akademije u Beču (osnovane 1717.),³⁵ koji će imati velikoga utjecaja na razvoj civilne kartografije. Dok su valpovačke karte inženjera Sebastijana Freudhofera, nastale ranije (1730.) i zapravo prve moderne topografske karte ove vrste u nas rađene u mjerilu, imale svrhu utvrditi točne granice vlastelinstva i prikazati stvarna prirodna obilježja, vukovarske karte Johanna Philippa Frasta, carskoga akademskog inženjera, krupnijega su mjerila, vrlo detaljne, s izmjerenom svakom česticom na vlastelinstvu i njihovim točnim veličinama u jutrima (*Joch*) upisanim u popratnu pisanu dokumentaciju.³⁶ Glavne su mu kategorije zemljišta: oranice, vinogradi, vrtovi, livade, livade s voćkama ili drugim stablima, pašnjaci te šume ili grmlje. Frast, osim na planu Vukovara, koji je sitnijega mjerila pa su objekti prikazani u blokovima, ucrtava svaki pojedinačni objekt (građevinu) u selima. U cjelini, njegov rad odlikuje se velikom tehničkom preciznošću te pouzdanošću poput modernih katastarskih prikaza.³⁷ Uvid u točno posjedovno stanje preko karata doveo je do učinkovitijega korištenja zemljišta, smanjenja malverzacija kojima su bili skloni komorski činovnici te povećanja prihoda vlasnika jer se uvidjelo da su odstupanja između procijenjene i stvarne površine zemljišta velika. Konkretna korist odmah se uvidjela u mogućnosti nadzora nad šumskim površinama, koje se prije, pod komorskom vlašću, uništavaju i nekontrolirano sijeku u želji za brzom zaradom.

Između popisa stanovništva i njihovih dobara (1728.) te kartiranja vlastelinstva (1733.) vjerojatno ne stoji petogodišnje razdoblje. Naime, u svojem radu inženjer je veliki posao mjerenja obavljao tijekom ljepšega dijela godine, a u zimskim mjesecima crtale bi se karte, pa se za jedno ovako veliko vlastelinstvo posao mogao razvući na više godina, pogotovo kad se uzme primjer valpovačkoga vlastelinstva, na kojem je inženjer Freudhofer, angažiran 1724., završio manje zahtjevne

³⁵ Osnutak joj je potaknuo Eugen Savojski na traženje zapovjednika s terena kojima su trebali inženjeri, ponajviše za gradnju tvrđava. Ishodište je inženjera (mjernika) koji pristupaju geodetskom i kartografskom radu na moderan i znanstven način kakva dotad u nas nije bilo – barem što se tiče topografskih karata – i koji je primijenjen kasnije pri prvoj (topografskoj) zemaljskoj izmjeri (1763. – 1787.). O osnutku i značenju Akademije za modernu kartografiju: Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva”, 160-162.

³⁶ Unikatne, ručno rađene karte u mjerilu svakoga pojedinog naselja uvezane su u atlas koji se čuva u Kartografskoj zbirci Muzeja Slavonije u Osijeku (inv. br. P-1914). Objavljen je njegov faksimil zajedno s pripadajućom rukopisnom knjigom *Erklärung Deren in Denen Herrschl: Vukovarischen Mappen Befindlichen Zallen und Buchstaben davon Die Zallen die Aigenschafft der Grundstücke die Buchstaben aber die Marchung oder Gränzen ausweisen*, koja se čuva u Gradskom muzeju Vukovar (inv. br. KH AR, 204) kao *Atlas vukovarskog vlastelinstva 1733.* (prir. Ante Grubišić, Osijek: Muzej Slavonije, 2006).

³⁷ To je razumljivo ako se zna da je praksu stjecao tijekom školovanja radeći u Milanu pri izradi katastra koji se danas smatra prvim europskim modernim katastrom. Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva”, 164. Osnutak veleposjeda u Slavoniji, Baranji i Srijemu tako korespondira s velikim promjenama u kartografiji i kartografskom prikazivanju naših prostora, čega u prethodnom razdoblju nije uopće bilo – ne računajući neprecizne karte koje su ih prikazivale u širem geografskom prostoru i kontekstu, sitnoga mjerila i skromno prikazanih prirodnih elemenata – da bi sada dobili najbolje od kartografije što je Monarhija imala.

karte tek 1730., iako treba spomenuti da se bavio i projektiranjem raznih zgrada u Valpovu.³⁸ Valpovački primjer upućuje na višegodišnje potrebno vrijeme za kartiranje cijeloga vlastelinstva, pa bi bilo izvjesno da je grof Küffstein angažirao Frasta ubrzo po stjecanju vlastelinstva (1728.), odnosno da popis i karte potječu iz približno istoga vremena.

Frastove planove vukovarskoga vlastelinstva, napravljene na geodetskoj osnovi, zbog njihove vjerodostojnosti i objektivnosti možemo smatrati jednim od najvažnijih povijesnih izvora među svim sačuvanima, a njih je vrlo malo iz ranoga razdoblja vlastelinstava. Pogotovo su nam važni za analizu ruralnih predjela, o kojima ponajviše znamo tek ono što je sadržaj popisa stanovništva i imovine te ponekoga sačuvanog popisa osobne imovine u testamentima iz sudskih spisa.

Vrijeme izrade njegovih karata još nosi obilježja barokne kartografije, koja podrazumijeva bogatu opremu i likovnost raskošno izvedenih kartuša, ruža vjetrova, vlastelinskih grbova ili alegorijskih prikaza, što gotovo sve možemo naći i ovdje, ali vrlo umjereno, i to samo na prve dvije, najveće karte: *General Mappa* (plan cijeloga vlastelinstva) i *Vuckovar samt dem Dorf Neu-Vuckovar* (Vukovar sa selom Novi Vukovar),³⁹ na kojima je grb obitelji Küffstein te u barokno-klasicističkom stilu ukrašene kartuše i grafička mjerila. Kao i karte ostalih naselja,⁴⁰ ručno su kolorirane tehnikom akvarela, ali bez pretjeranoga umjetničkog doživljaja. Tako npr. šumske površine, koje omeđuje tankom linijom, boji intenzivno zeleno i ucrtava veliki broj sitnih stabala, a toniranjem zelene boje naglašava različitost površina šuma, livada i pašnjaka, čime postiže slojevitost sadržaja.

Što se tiče geodetskoga posla mjerenja zemljišta (triangulacijom), Frast primjenjuje poboljšani geodetski stol svojega profesora s Akademije, čime dobiva na vremenu i preciznosti. Kako stoji u kartuši prve karte, sam je mjerio i crtao – *Gemeßen und deliniret von mir Johann Philipp Frast Kayserlichen Ingenieurs Accademico*,⁴¹ a kao stranac morao je imati pomoćnike i zbog upisivanja toponima o

³⁸ Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva”, 161 i bilj. 69.

³⁹ HR-MSO-KZ, inv. br. P-1914, 1-2. Svaki plan označen je na rubu zalijepljenim brojem. U *Atlasu vlastelinstva* samo prva karta nije Frastova, nego u Beču tiskana karta *Tabula geographica nova et exacta distincte exhibens Regnum Sclavoniae cum Syrmii Ducatu...* J. Gadee nastala po zaključenju Požarevačkoga mira 1718., koja je trebala dati širi kontekst prostora u kojem se nalazi vukovarsko vlastelinstvo.

⁴⁰ *Sottin* (Sotin), *Pereck* (Berak), *Oppatouaz* (Opatovac), *Scherengrad* (Šarengrad), *Nouack* (Novak), *Csackouze* (Čakovci), *Louas* (Lovas), *Touarnick* (Tovarnik), *Swiniarowitz* (Svinjarevci), *Illatsch* (Ilača), *Illinze* (Ilinci), *Malavasze* (Mala Vašica, Vašica), *Orolik*, *Njemze* (Nijemci), *Gelletovze* (Đeletovci), *Tordinze* (Tordinci), *Pannouze* (Banovci), *Tompeouze* (Tompojevci), *Petrouitz* (Petrovci), *Mickloseuze* (Mikluševci), *Slackovze* (Slakovci), *Terpinie* (Trpinja), *Laso* (Srijemske Laze), *Ianckouiz* (Stari Jankovci), *Nicoslauze* (Negoslavci), *Mohouo* (Mohovo), *Pogdanouiz* (Bogdanovci), *Perschatin* (Bršadin), *Corruth* (Korođ), *Anthin* (Antin), *Vera*, *Patschatin* (Pačetin) i *Boboda* (Bobota).

⁴¹ Iz jednoga kasnijeg izvora doznajemo čime je raspolagao vlastelinski mjernik. Osim geodetskoga stola s rasklopivim nožicama (*Mensa Praetoriana cum suo stativo*), koji služi za izravno prenošenje

kojima nije ništa znao, pa je unosio objašnjenja onoga što je inače iskrivljeno čuo, kao npr. *Begovan niva – ein Feld Begovan niva genannt*.⁴²

Svaka Frastova *Mappa geometrica* hibrid je topografske i katastarske karte⁴³ koja prikazuje sadržaj i bogatstvo oblika prirodnoga krajolika na dopadljiv, višebojni način, ali i točan kvantitativni raspored kategorija zemljišta kao pojavu toga sadržaja. Tako preko ovih karata prvi put upoznajemo veliki dio dotad nepoznatog nam izgleda ruralnoga krajolika slavonsko-srijemskoga prostora početkom 18. stoljeća. Spoznajemo prirodne (topografske) preduvjete, odnosno različite mogućnosti za gospodarski život vlastelinskoga stanovništva u cjelini, kao i svakoga pojedinog naselja, a popis nam, s druge strane, donosi uvid u brojnost i društvenu strukturu stanovništva toga kraja, mogućnosti obrade prema demografskom stanju, kvaliteti zemlje i broju radne stoke. Podaci iz kartografskoga izvora ponekad se razlikuju od onih iz popisa, čak i radikalno, pa bi dubljom analizom i pomoćnim izvorima trebalo utvrditi što je tome razlog. Primjerice, ukupan broj kuća na svim Frastovim planovima, dakle na cijelom vlastelinstvu, iznosi 1945, s tim da je kuće u Starom Vukovaru i selu Novom Vukovaru nacrtao u blokovima, pa se broj ne može utvrditi, dok prema popisu ukupan broj kuća s ova dva mjesta iznosi 1713⁴⁴ (tablica 1). Slično je i s brojem vodenica, kojih je na planovima 15, a popisivač ih navodi samo devet. Malo je vjerojatno da popisivač (1728.) nije vidio dvije vodenice na Dunavu u Vukovaru⁴⁵ ili da je na oroličkom potoku vidio samo jednu dok ih je na planu kod sela Orolika čak pet. No, bez obzira na očite pogreške i razloge

---

razmjera na papir, tu su i mjerni lanci od 10 orgija (*Tres Catena 10 orgiarum longa*), diopter, libele, šestar, pomoćni pravokutni stolići i drugi radni pribor (*Besteck Ordinarium*). Za prijevoz su mjerniku bila na raspolaganju kola s konjima. Imao je i pomoćnike iz redova lokalnoga stanovništva, kojima je najvažniji zadatak bilo mjerenje lancima ili konopima. Mjernicima vlastelinstva, koji su u 18. i početkom 19. stoljeća odreda bili stranci, pomoćnici su bili još važniji pri upisivanju toponima jer o njima nisu ništa znali. Iako je iz toga suodnosa znao proisteći niz duhovitih toponima koji su se zadržali do današnjega doba, za vukovarsko vlastelinstvo bilježimo tek iskrivljene domaće nazive. HR – Državni arhiv u Vukovaru – fond 561 – Vukovarsko vlastelinstvo, kut. 25, 1237/784.

⁴² HR-GMV-KH, AR, knj. 204, 36.

⁴³ Jedan od važnijih kriterija zbog kojega ne možemo ove karte nazvati katastarskima, iako se to u historiografiji olako koristi za neke slične starije karte, jest taj što one nisu nastale na temelju državnoga zakona nego voljom pojedinca (vlasnika).

⁴⁴ Ovdje se samo može pretpostavljati da je Frast uz kuće ucrtavao i razne gospodarske zgrade seljaka i vlastelinstva u pojedinim selima (za žitarice, skelu, općinske objekte i dr.), pa je objekata mnogo više. U to vrijeme postoji stalna i velika migracija stanovništva između vojnih i civilnih dijelova sve do razgraničenja 1745. godine. Neki su npr. odlazili u Vojnu granicu iz Vukovara, a zadržavali zemlju, no ipak su morali plaćati dadžbine na tu zemlju iako ondje više nisu boravili. Kako su gotovo sve kuće još drvene, one bi se rastavljale i prenosile u nova mjesta stanovanja. Karl Kaser, *Slobodan seljak i vojnik. Rana krajiška društva (1545-1754.)* (Zagreb: Naprijed, 1997), 229.

⁴⁵ U popisu iz 1728. navedeno je samo devet vodenica (po dvije u Opatovcu, Nijemcima i Mikluševcima te po jedna u Đeletovcima, Banovcima i Oroliku). Pritom nije navedena nijedna vodenica na Dunavu u Vukovaru, a sigurno ih je bilo (HR-GMV-KH, AR, knj. 8).

tome, kartografskim izvorom barem možemo dokazati poznatu nepouzdanost komorskih popisivača⁴⁶.

Spajanjem izvora, tj. povezivanjem konkretnoga prostora s konkretnim stanovništvom u točno određenom razdoblju, mogu se uočavati i neki procesi karakteristični baš za to razdoblje kao što je stvaranje alodijalnih površina ili njihov izostanak,⁴⁷ za što nema prilike kod drugih prostora kontinentalne Hrvatske.

Ako pak kartografske izvore vukovarskoga vlastelinstva iz 1733. promatramo kao topografsku kartu, imamo uvid u granice vlastelinstva, granice svakoga pojedinog naselja, svako naselje i njegovu morfološku strukturu, svaki objekt osim za varoš Vukovar, koji je prikazan u blokovima, zatim hidrografska mrežu s umjetnim gradnjama kao što su nasipi i vodenice, cestovnu mrežu te zemljište (njegovu strukturu i poziciju). Jedino što nedostaje jest uvid u visinske razlike, reljef, tj. izohipse, koje se u kartografiji javljaju tek u drugoj polovini sljedećega stoljeća, a Frast ih nastoji donekle predočiti nijansiranjem boja. No, u to vrijeme u kartografiji nisu standardizirane boje i kartografski ključ, pa je ovaj rad donekle pionirski.⁴⁸ Zbog svega navedenog, kartografska dokumentacija zasigurno nije nastala isključivo radi utvrđivanja osnove za oporezivanje. Bogatstvo i slojevitost podataka razlog su što nije predmet istraživanja samo povjesničara već i raznih drugih struka (šumara, geografa, arhitekata, agronoma itd.) i što ju nije moguće interdisciplinarno istražiti u formi članka. Stoga, osim što upućujemo na ove karte kao povijesne izvore i okolnosti njihova nastanka, prilažemo informatički obrađenu – zbog zornosti – jedinstvenu preglednu kartu vlastelinstva u cjelini kao važnu dopunu pisanom povijesnom izvoru u nakani spajanja geografskih predispozicija s društveno-gospodarskima i dobivanja točnije povijesne slike.

---

⁴⁶ Moguće je da je popisivač namjerno umanjio broj vodenica ili drugih gospodarskih objekata kako bi smanjio vlastelinske prihode, a time i vrijednost posjeda, odnosno naknadu koju je novi vlasnik trebao uplatiti u blagajnu Dvorske komore, odnosno države.

⁴⁷ Ubrzo nakon osnivanja vlastelinstva novi su vlasnici započeli organizirati alodijalna gospodarstva. Grof Küffstein preuzeo je vlastelinstvo nekoliko godina prije seljačke pobune (1735.) i Hamiltonove komisije, koja je u Slavoniji djelovala 1736. i 1737. Da grof Küffstein, odnosno njegov upravitelj nije uspio organizirati alodijalno gospodarstvo na vlastelinstvu, osim što je navedeno na konferenciji održanoj 6. svibnja 1737. u Beču, može se vidjeti i na Frastovim planovima, u kojima alodijalne površine izostaju. HR – Državni arhiv u Osijeku (dalje: DAOS) – fond Valpovačko vlastelinstvo, Acta Viennensia (dalje: AV), kut. 21, spis br. 566, [l.p. 3/]; Slavko Gavrilović, „Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu”, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 23 (1981): 91; Slavko Gavrilović, „Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu”, u: *Studije iz privredne i društvene istorije Vojvodine i Slavonije od kraja XVII do sredine XIX veka*, ur. Ljubomirka Krkljuš (Novi Sad: Matica srpska, 2009), 95.

⁴⁸ Sve do druge polovine 18. stoljeća izrada karata ovisila je o talentu i umijeću, pa bi bilo točnije reći da je ovo pionirski rad mjesta na kojem se školovao, tj. Vojno-inženjerske akademije, i Giovannija Giacoma Marinonija, koji je obrazovao prve moderne mjernike (geodete) i kartografe. O utjecaju Marinonija i Vojno-inženjerske akademije na razvoj kartografije, napose civilne, vidi: Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva”, 163-164.

Slika 1. Pregledna karta vukovarskoga vlastelinstva (1733.) (informatički obrađeno)⁴⁹

Vukovarsko vlastelinstvo u komorskom popisu iz 1728.

Popisivači prve Caraffine komisije popisali su tijekom 1698. samo dio budućega vukovarskog vlastelinstva (naselja Vukovarski otok, Berak, Ilača i Tordinci⁵⁰) jer još nije bio sklopljen mir s Osmanskim Carstvom, pa je sve bilo neizvjesno, kao i teritorij koji će biti u sastavu Habsburške Monarhije.

Četiri godine poslije druga Caraffina komisija obavila je novi popis Slavonije.⁵¹ Pritom je vjerojatno popisano i područje budućega vukovarskog vlastelinstva. Međutim, ostali su sačuvani samo dijelovi toga popisa, ali ne i oni koji se odnose na vukovarsko područje.

⁴⁹ Kako je u *Atlasu* postojeća pregledna karta vukovarskoga vlastelinstva sitnijega mjerila (*General Mappa* M. 4 mm = 100 Wr. Kl., cca 1 : 47.500; HR-MSO-KZ, inv. br. P-1914) u odnosu na planove naselja (M. 17 mm = 100 Wr. Kl., cca 1 : 11.100; HR-MSO-KZ, inv. br. P-1914), informatičkim spajanjem planova nastala je nova pregledna karta vlastelinstva kao pogodnija za istraživanja. Izrada: Sanja Dušić (Muzej Slavonije, Osijek) i tvrtka IMARTINO (Osijek).

⁵⁰ Mažuran, *Popis naselja i stanovništva*, 45-54 i 57-61.

⁵¹ Austrija (dalje: AT) – Österreichisches Staatsarchiv (dalje: OeStA) – Finanz- und Hofkammerarchiv, Beč (dalje: FHKA) – fond Hoffinanz Ungarn (dalje: HFU), fasc. 939, spis br. 98-99, fasc. 940, spis br. 101-106, 108, 112-117, 119-120, fol. 601-643 i 805-819; HR-HDA – fond 22 – Acta urbarialia et conscriptiones bonorum (dalje: Urb. et Conscr.), fasc. 127, spis br. 39, fasc. 128, spis br. 14, fasc. 137, spis br. 22; Mađarska – Magyar Nemzeti Levéltár, Budimpešta – fond E-156 – Acta urbarialia et conscriptiones bonorum, fasc. 129, spis br. 1 i 3.

Kad je nakon završetka rata s Osmanskim Carstvom (1716. – 1718.) Dvorska komora popisivala komorske dijelove Slavonije (od 1719. do 1722.), popisano je i područje budućega vukovarskog vlastelinstva, čiji je popis tek djelomično sačuvan u Hrvatskom državnom arhivu za trgovište Šaregrad, sela Opatovac, Lovas i Svinjarevci te sela osječškoga okruga koja će 1728. biti odcijepljena i pripojena vukovarskom vlastelinstvu. Popis većega dijela vukovarskoga okruga je nažalost zagubljen, a ostao je sačuvan samo opis koji je objavio Stjepan Sršan.⁵²

Prilikom stvaranja vukovarskoga vlastelinstva 1728. komorski je službenik popisao stanovnike, opisao i iznio procjenu svih 35 naselja koje je obuhvatilo novostvoreno vlastelinstvo. Kvantitativna analiza toga popisa omogućava istraživačima utvrđivanje ekonomske snage kućanstava na vukovarskom vlastelinstvu u trenutku njegova stvaranja.

Prije nego što prijeđemo na kvantitativnu analizu popisa, potrebno je upozoriti na neke njegove karakteristike. Premda se u historiografiji komorske popise naziva popisima stanovništva, ti dokumenti nisu klasični popisi stanovništva jer su u njima zapravo popisani porezni obveznici. Naime, komorski popisivači popisivali su nositelje kućanstava (kućedomaćine, odnosno *hospites*) te njihovu oženjenu i neoženjenu braću i oženjene/neoženjene sinove starije od 15 godina. Žene uglavnom nisu popisivane, osim ako su, kao udovice, bile nositeljice kućanstva. Stoga na temelju podataka nije moguće utvrditi broj stanovnika u nekome naselju odnosno na nekom području, nego je maksimalno moguće utvrditi broj kućanstava i broj odraslih muškaraca (starijih od 15 godina), odnosno broj poreznih obveznika. Ipak, popis budućega vukovarskog vlastelinstva iz 1728. omogućava istraživačima utvrđivanje veličine obradivih zemljišnih površina (vino-grada, oranica i livada), kao i veličine sesija koje je svako kućanstvo posjedovalo, daje uvid u brojnost kućanstava ili brojnost odraslih muškaraca (poreznih obveznika) te brojnost komada više vrsta stoke (konja, volova, krava, junica i telića, ovaca i koza, svinja i košnica pčela) i na kraju – ono što je bitno za ovakav popis i što, uostalom, jest njegov cilj – na temelju veličine sesije utvrditi iznos poreznoga opterećenja prema državi i vlasniku posjeda.⁵³

Rezultate dobivene kvantitativnom analizom popisa iz 1728. moguće je usporediti i s rezultatima nekih kasnijih popisa, primjerice onoga iz 1736., nastalog tijekom djelovanja Hamiltonove komisije 1736./1737.,⁵⁴ no ovdje se bavimo samo analizom gospodarskih prilika na vlastelinstvu u trenutku formiranja.

⁵² HR-HDA-22, Urb. et Conscr., fasc. 129, spis br. 15-16, fasc. 140, spis br. 22; Sršan, „Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga”, 235.

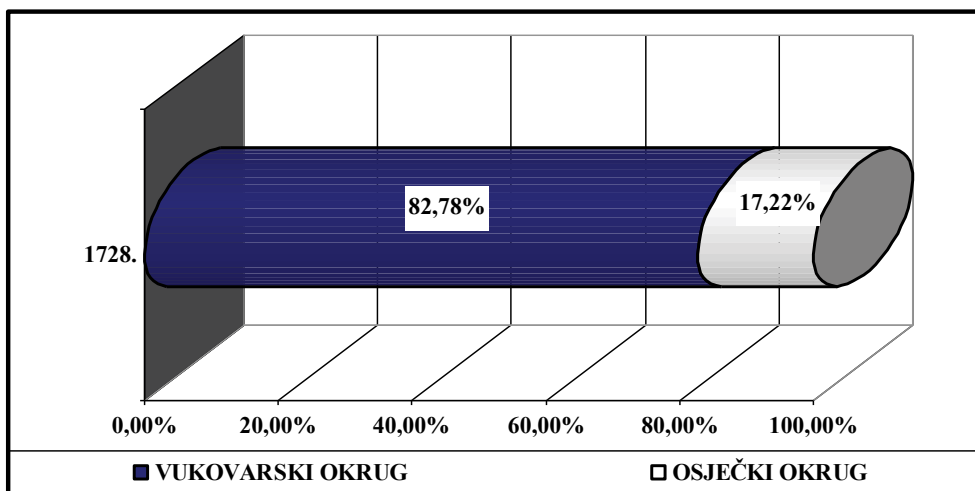
⁵³ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

⁵⁴ AT-OeStA-FHKA – fond Vermischte ungarische Gegenstände (dalje: VUG), fasc. 41b, fasc. 2, spis br. 45, fol. 1-113; HR-HDA – fond 1450 – Zbirka mikrofilmova gradiva iz inozemnih arhiva koje se odnosi na Hrvatsku (dalje: ZM), br. ZM-54/874; Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji*, 174-253.

Naseljenost

Na novostvorenom vukovarskom vlastelinstvu bilo je 1728. godine 35 naselja, u kojima je popisano 1713 kućanstava ili prosječno gotovo 49 kućanstava po naselju (48,94). Većina naselja popisana je u vukovarskom okrugu, gdje ih je bilo 27, što je više od $\frac{3}{4}$ svih naselja (77,14%) na posjedu, dok je u osječkom okrugu bilo tek osam sela. Vukovarski okrug bio je znatno naseljeniji od osječkoga, o čemu svjedoče i podaci o prosječnoj veličini naselja u vukovarskom (52,52 kućanstva) i osječkom okrugu (36,88 kućanstava). Na isti zaključak upućuje i vrijednost medijana, koja je za naselja u vukovarskom okrugu iznosila 30 kućanstava, a u osječkom 23⁵⁵ (tablica 2 i grafikon 1).

Grafikon 1. Udio kućanstava u vukovarskom i osječkom okrugu vukovarskoga vlastelinstva 1728. godine

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

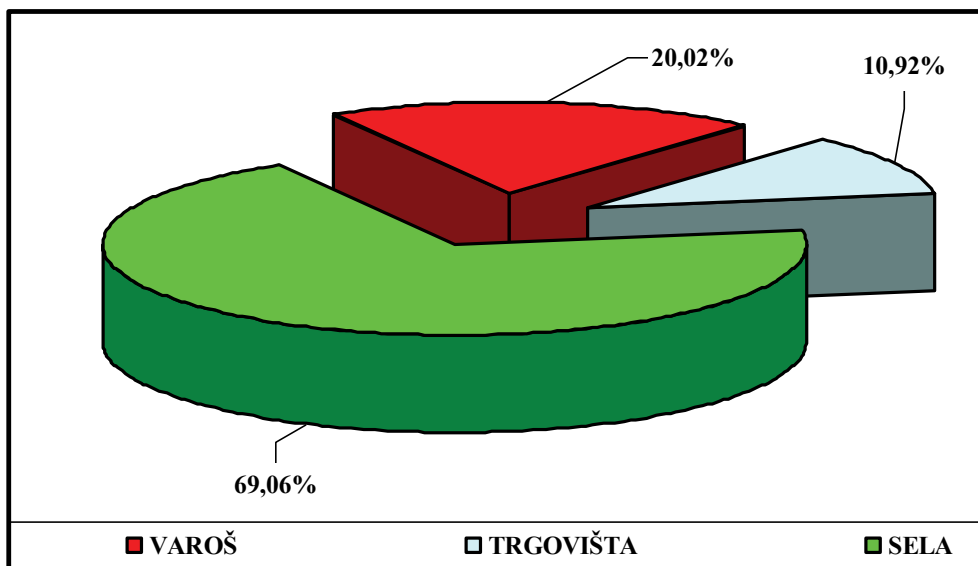
Popis ovoga vlastelinstva omogućuje i analizu naseljenosti prema statusu naselja. Na temelju spomenute analize, na ovom posjedu 1728. godine živjelo je više od $\frac{2}{3}$ svih kućanstava (69,06%) na selu, dok ih je $\frac{1}{5}$ (20,02%) popisana u varoši (Vukovar), a nešto više od $\frac{1}{10}$ svih kućanstava (10,92%) bilo je u dva vlastelinska trgovišta (Šarengrad i Sotin). S obzirom na iznesene činjenice može se zaključiti da je na vukovarskom vlastelinstvu početkom druge četvrtine 18. stoljeća, kao i u drugim dijelovima Slavonije, prevladavalo ruralno stanovništvo, odnosno da još uvijek nije započela urbanizacija ili je bila u začetku. U usporedbi s drugim

⁵⁵ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

vlastelinstvima, sela su prilično velika, a u njima živi stanovništvo koje se bavi samodostatnom agrarnom proizvodnjom, tj. proizvodnjom za potrebe prehranjivanja vlastitih ukućana⁵⁶ (grafikon 2).

Grafikon 2. Struktura kućanstava prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

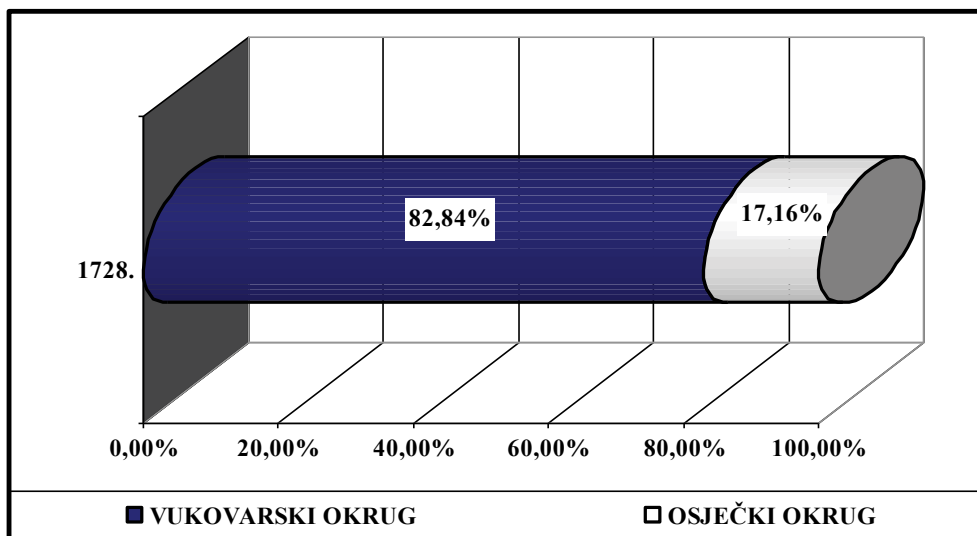
Ni popis iz 1728. ni ostali komorski popisi ne donose podatke o broju stanovnika u kućanstvu poput klasičnih popisa stanovništva, pa ne možemo znati ni točan broj stanovnika u svakome naselju na posjedu. Slijedom toga nemoguće je utvrditi ukupan broj stanovnika na vlastelinstvu i slične podatke kao što su primjerice oni o naseljenosti na posjedu po kvadratnom kilometru. Međutim, primjenom kvantitativnih metoda moguće je analizom popisnih podataka utvrditi broj odraslih muškaraca, odnosno brojnost radne snage na posjedu, što je važno za utvrđivanje mogućnosti razvoja tadašnjega gospodarstva.

Na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine bila su 2482 odrasla muškarca ili prosječno nešto manje od 1,5 po kućanstvu (1,45). Premda je u vukovarskom okrugu utvrđeno gotovo pet puta više odraslih muškaraca nego u osječkom, omjer njihova broja u tim okruzima bio je jednak omjeru kućanstava, što znači da je u oba okruga bilo prosječno podjednako radne snage po kućanstvu. U

⁵⁶ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

prilog ujednačenosti prosječnoga broja odraslih muškaraca po kućanstvima na području cijeloga vlastelinstva govore i ostali statistički pokazatelji (mod, medijan te I. i III. kvartil). Naime, polovina kućanstava u oba okruga imala je po jednoga odraslog muškarca, a samo četvrtina svih kućanstava dva ili više odraslih muškaraca. U gotovo $\frac{4}{7}$ svih kućanstava (58,20%) postojao je samo po jedan odrastao muškarac, a u nešto manje od $\frac{3}{8}$ svih kućanstava (38,24%) bilo je više od jednoga odraslog muškarca u kućanstvu⁵⁷ (tablica 3 i grafikon 3).

Grafikon 3. Udio odraslih muškaraca u vukovarskom i osječkom okrugu vukovarskoga vlastelinstva 1728. godine

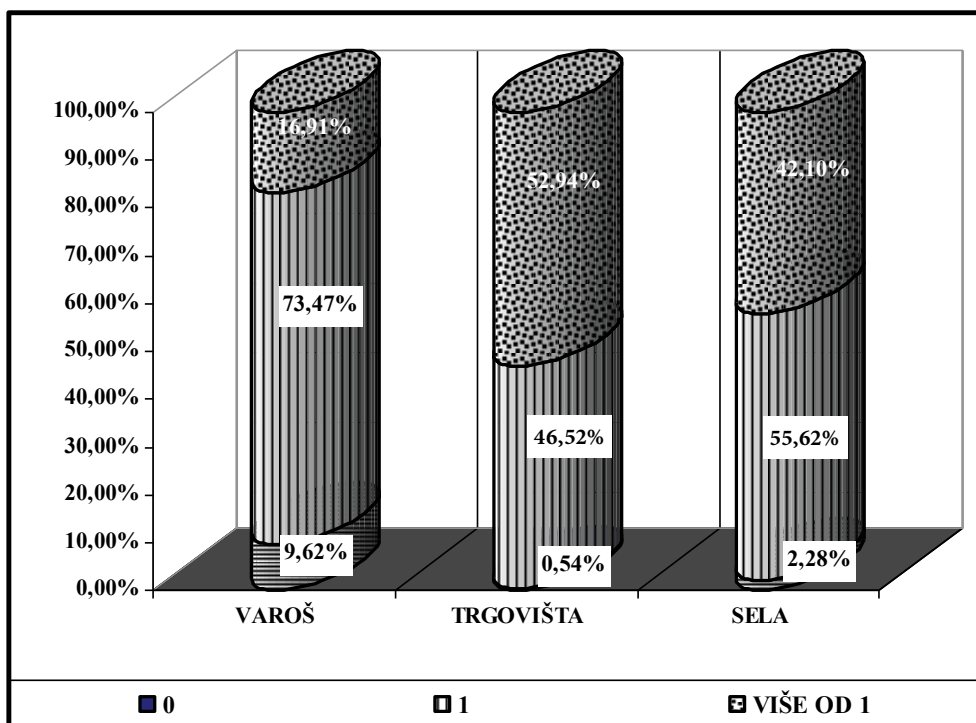
Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Na temelju navedenih činjenica može se zaključiti da većina kućanstava nije imala dovoljno radne snage za izvršavanje različitih obveza prema vojnim i civilnim državnim institucijama te obrađivanje odnosno unapređivanje vlastitih gospodarstava. S obzirom na to da je lokalno stanovništvo u idućem razdoblju moralo ispunjavati različite obveze i vlasniku novostvorenoga posjeda, može se opravdano pretpostaviti da su kućanstva s jednim odraslim muškarcem – koja čine gotovo $\frac{4}{7}$ svih kućanstava (58,20%) – bila preopterećena različitim obvezama prema državnim institucijama (vojnim i civilnim), ali i novostvorenom vlastelinstvu. Doda li se tom udjelu i nešto više od $\frac{1}{33}$ svih kućanstava bez odraslih muškaraca (3,56%), dobije se više od $\frac{3}{5}$, odnosno 61,76% svih kućanstava koja

⁵⁷ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

imaju manjak radne snage u kućanstvu. Na osnovi toga može se pretpostaviti da su kućedomaćini, odnosno nositelji tih kućanstava, zasigurno bili prisiljeni zapostavljati obrađivanje odnosno unapređenje vlastitoga gospodarstva zbog obveza prema državnim institucijama (vojnim i civilnim) i vlasniku posjeda jer su ovi imali prednost u odnosu na vlastito obiteljsko gospodarstvo. Postojalo je samo oko $\frac{3}{8}$ kućanstava koja su se mogla istovremeno posvećivati i unapređenju vlastitih gospodarstava i ispunjavanju različitih obveza prema državnim institucijama (vojnim i civilnim) i novostvorenom vlastelinstvu.⁵⁸

Grafikon 4. Struktura broja odraslih muškaraca u kućanstvu prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Analizirajući brojnost radne snage prema kategoriji naselja, najuočljiviji je njezin manjak u kategoriji varoš, odnosno u Vukovaru, u kojem $\frac{3}{4}$ svih kućanstava ima jednoga odraslog muškarca, a prosječno je bilo tek nešto više od jednoga odraslog muškarca po kućanstvu. Vidljiv je nedostatak radnoga stanovništva i

⁵⁸ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

drugdje (u kategorijama trgovišta i sela), ali tamo je ipak prosječno znatno više odraslih muškaraca po kućanstvu (tablice 4 i 5).⁵⁹ Usputna usporedba s drugim komorskim dijelovima Slavonije, odnosno Provincijala, i drugim dijelovima Habsburške Monarhije, primjerice Mađarskom, zasad nije moguća jer kvantitativne analize popisa tih područja nisu dosad napravljene.

Kako Vukovar u vrijeme nastanka vlastelinstva, odnosno popisa iz 1728., još uvijek nije varoš u pravom smislu te riječi glede gospodarskoga karaktera (op. M.V. i A.G.) jer se vukovarska kućanstva i dalje bave agrarnom proizvodnjom kao glavnom ili dopunskom gospodarskom aktivnošću na svojim gospodarstvima, zapaženi nedostatak radne snage u vukovarskim kućanstvima morao je posljedično imati utjecaja na izvršavanje različitih obveza prema državnim institucijama i vlastelinstvu te unapređivanje vlastitih gospodarstava. Naime, kako je rečeno, gotovo $\frac{3}{4}$ svih kućanstava Vukovara ima samo jednoga odraslog muškarca, a dodaju li se tom udjelu i kućanstva bez odraslih muškaraca, ispada da gotovo $\frac{5}{6}$ svih kućanstava (83,09%) zbog manjka radne snage vjerojatno ima problema s obavljanjem različitih poslova za državne institucije (vojne i civilne) i novostvoreno vlastelinstvo. Bez obzira na to što se prema popisu ne može utvrditi udio kućanstava u kojima je agrarna proizvodnja glavna ili dopunska gospodarska aktivnost, jer popis ne daje podatke o zanimanju pojedinih kućedomaćina, može se općenito zaključiti da je manjak radne snage u većini kućanstava znatno utjecao na gospodarske aktivnosti u Vukovaru.⁶⁰

Manjak radne snage sigurno ima utjecaja i na gospodarske aktivnosti kućanstava u trgovištima i selima vlastelinstva, iako tamo statistički ima više odraslih muškaraca po kućanstvu nego u Vukovaru. Naime, u Vukovaru su kućanstva s više od jednoga odraslog muškarca činila nešto više od $\frac{1}{6}$ svih tamošnjih kućanstava (16,91%), u vlastelinskim selima nešto manje od $\frac{3}{7}$ (42,10%), a u trgovištima više od polovine svih kućanstava (52,94%). U zadnje dvije kategorije naselja bilo je i kućanstava s po pet odraslih muškaraca, koja sigurno imaju dovoljno radne snage i za svoje gospodarstvo i za ispunjavanje različitih feudalnih obveza prema državnim institucijama te vlastelinstvu,⁶¹ a takvih primjera u Vukovaru nema. Doduše, takva su kućanstva u vlastelinskim selima i trgovištima činila zanemariv udio u ukupnom broju kućanstava (tablica 5 i grafikon 4).

Zemljišne površine

Popis iz 1728. pored popisa stanovnika donosi i opise svih naselja na vlastelinstvu, u kojima su navedeni i podaci o veličini zemljišnih površina. Međutim,

⁵⁹ HR-GMV-KH, AR, knj. 8, fol. 1-13.

⁶⁰ HR-GMV-KH, AR, knj. 8, fol. 1-13.

⁶¹ HR-GMV-KH, AR, knj. 8, fol. 16-84 i 91-109.

zemljišne površine popisane su u različitim mjernim jedinicama (jutro⁶², kosci⁶³ livada, motike⁶⁴ vinograda), pa nije moguće utvrditi njihovu zastupljenost u ukupnim zemljišnim površinama. Osim toga, popisivač novostvorenoga vlastelinstva u opisu naselja u osječkom okrugu uglavnom nije naveo veličinu zemljišnih površina, pa nije moguće utvrditi njihovu veličinu i zastupljenost u ukupnim zemljišnim površinama na tom posjedu.⁶⁵ Tako je u vukovarskom okrugu 1728. godine popisano 15.159,75 jutara oranica, 4148 kosaca livada, 1579 motika vinograda i 9670 jutara šuma, a u osječkom okrugu popisane su samo zemljišne površine u selima Trpinja i Pačetin. Pritom je u Trpinji popisano 900 jutara oranica, livada i pašnjaka, a u Pačetinu 800 jutara oranica i livada.⁶⁶ Unatoč manjkavosti popisa, lako se može zaključiti da su oranice bile najzastupljenija kategorija zemljišnih površina na posjedu⁶⁷ (tablica 6).

O tome svjedoči i popis zemljišnih površina po naseljima koji je nastao kao popratna dokumentacija Frastova atlasa ovoga vlastelinstva iz 1733. U njemu su popisane sve zemljišne površine u jutrima, što istraživačima omogućava utvrđivanje veličine svih zemljišnih površina na novostvorenom posjedu u trenutku nastanka, kao i njihovu zastupljenost u ukupnim zemljišnim površinama.⁶⁸

Na temelju analize podataka prikupljenih iz popisa zemljišnih površina iz 1733. može se zaključiti da su na novostvorenom posjedu prevladavale oranice, koje zauzimaju gotovo polovinu svih zemljišnih površina (46,60%)⁶⁹ (tablica 7 i grafikon 5).

Premda su šumarski stručnjaci koji su se bavili poviješću šumarstva (Đuro Rauš i Dušan Klepac) navodili da u Slavoniji tijekom 18. stoljeća šume zauzimaju gotovo 70% svih zemljišnih površina⁷⁰, podaci iz spomenutoga popisa zemljišnih površi-

⁶² Jedno jutro je mjerna jedinica za površinu oranice koju je orač mogao poorati u jednom danu od izlaska do zalaska Sunca. Ta se mjera prvi put spominje u 18. stoljeću, a početkom 19. stoljeća katastarsko jutro postaje glavna mjera za zemlju. Jedno jutro oranice ima površinu od 5760 m² (Milan Vlajinac, *Rečnik naših starih mera – u toku vekova*, sv. II, Posebna izdanja SANU, knj. CCCLXXII, Odeljenje društvenih nauka, knj. 47 (Beograd: SANU, 1964), 319-321).

⁶³ Jedan kosac je mjerna jedinica za površinu livada koju je kosac mogao pokositi u jednom danu. Jedan kosac livade zauzima površinu ekvivalentnu 1800 m² (Milan Vlajinac, *Rečnik naših starih mera – u toku vekova*, sv. III, Posebna izdanja SANU, knj. CDXVIII, Odeljenje društvenih nauka, knj. 63 (Beograd: SANU, 1968), 473-474).

⁶⁴ Jedna motika je mjerna jedinica za površinu vinograda koju je kopač mogao prekopati u jednom danu. Vinograd od 1 motike zauzima površinu od 990 m² (Vlajinac, *Rečnik*, sv. III, 636).

⁶⁵ HR-HDA-22, Urb. et Conscr., fasc. 129, spis br. 16; GMV, KH, AR, knj. 8.

⁶⁶ HR-HDA-22, Urb. et Conscr., fasc. 129, spis br. 16; GMV, KH, AR, knj. 8.

⁶⁷ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

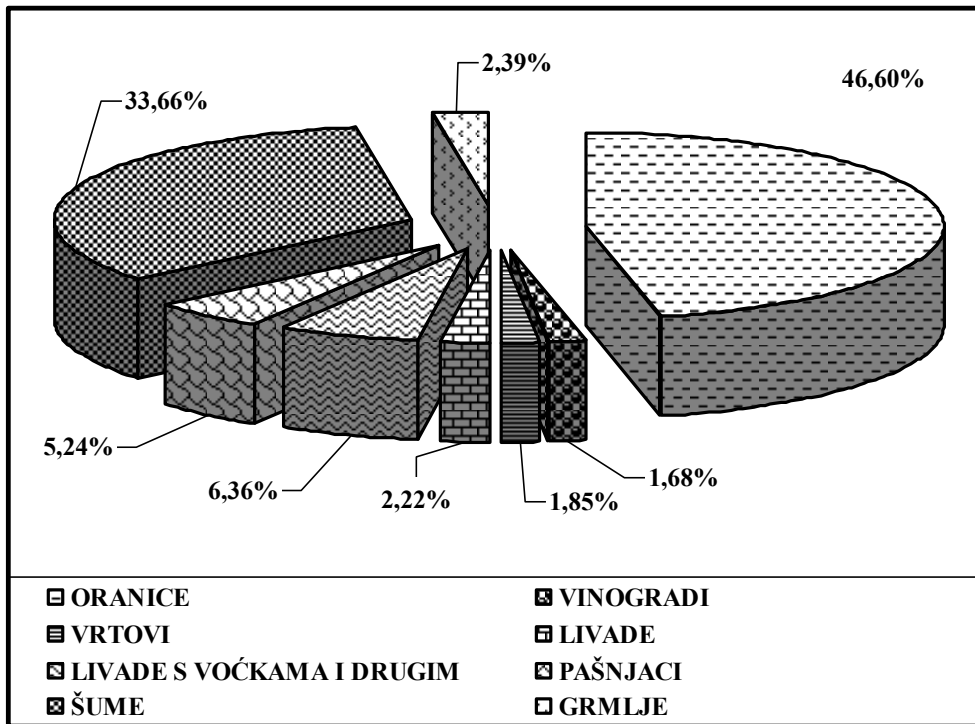
⁶⁸ HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

⁶⁹ HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

⁷⁰ HR-GMV-KH, AR, knj. 204; Đuro Rauš, „Šume Slavonije i Baranje od Matije Antuna Relkovića do danas (S 9 tabela i 18 slika)”, *Radovi Centra za organizaciju naučnoistraživačkog rada u Vinkovcima 2* (1973): 134; Dušan Klepac, „Hrastove šume u Slavoniji”, *Šumarski list* 106 (1982), br. 11-12: 490; Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva”, 168.

na pokazuju da, što se tiče područja vukovarskoga vlastelinstva, njihova tvrdnja nije točna, odnosno da su šume 1733. godine zauzimale tek $\frac{1}{3}$ svih zemljišnih površina (33,66%), što je znatno manje od njihovih navoda (tablica 7 i grafikon 5). Naravno, u nekim naseljima novostvorenoga vlastelinstva udio šuma bio je veći od prosjeka, primjerice u naseljima Pobosuća (Stari Jankovci, Srijemske Laze, Slakovci, Orolik, Đeletovci, Nijemci i Ilinci), ali u isto vrijeme u sjevernim dijelovima budućega vlastelinstva šume zauzimaju vrlo male površine.⁷¹

Grafikon 5. Udio zemljišnih površina na vukovarskom vlastelinstvu 1733. godine

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

Ostale zemljišne površine (livade, vinogradi, pašnjaci, vrtovi i grmlje) zauzimale su između nešto više od 1,50% i 6,50% svih zemljišnih površina. Zanimljivo je da vinogradi, vrtovi i livade čine između nešto više od 1,50% i nešto manje od 2,25% svih zemljišnih površina, livade s voćkama i drugim stablima čine $\frac{1}{16}$, a pašnjaci nešto više od $\frac{1}{20}$ svih zemljišnih površina⁷² (tablica 7).

⁷¹ Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva”, 169.

⁷² HR-GMV-KH, AR, knj. 204; Grubišić, „Šume vukovarskog vlastelinstva”, 169-172.

Na temelju podataka iz atlasa vukovarskoga vlastelinstva iz 1733. moglo bi se zaključiti da stanovništvo na posjedu nije imalo dovoljno pojedinih kategorija zemljišnih površina za obrađivanje (oranice, livade i vinogradi). Međutim, podaci o veličini obrađenih oranica, livada i vinograda u popisu iz 1728. jasno pokazuju da je stanovništvo imalo dovoljno tih kategorija zemljišnih površina za potrebe razvijanja vlastitoga gospodarstva te da je novom vlasniku ostalo dovoljno zemljišnih površina za naseljavanje novoga stanovništva ili organizaciju alodijalnoga gospodarstva.⁷³

Tome u prilog govori komorski popis vlastelinstva i popis zemljišnih površina iz 1733. Naime, stanovništvo je 1728. godine obrađivalo 8742 jutara oranica, a na vlastelinstvu je 1733. godine bilo 51.277,10 jutara oranica, što znači da je stanovništvo obrađivalo tek 17,05% svih postojećih oranica. Uzme li se u obzir i način obrade koji je stanovništvo najvjerojatnije koristilo (tropoljni), na vlastelinstvu je bilo dovoljno oranica za potrebe, odnosno mogućnosti obrade tadašnjega stanovništva i organizaciju alodijalnoga gospodarstva.⁷⁴

Udio livada i vinograda u posjedu stanovništva nije moguće jednostavno utvrditi jer su u popisu vlastelinstva iz 1728. površine obrađenih livada i vinograda popisane u koscima odnosno motikama, a u popisu zemljišnih površina iz 1733. u jutrima. S obzirom na to da nije moguće pouzdano utvrditi ekvivalentnu vrijednost kosaca i motika u jutrima, nemoguće je preračunati površinu livada i vinograda iz 1728. u jutra, a samim time nemoguće je i utvrditi njihov udio u ukupnim površinama ovih kategorija zemljišnih površina na posjedu. Doduše, može se pretpostaviti da livade i vinogradi u posjedu seljačkih gospodarstava nisu zauzimali znatan udio u ukupnim površinama tih kategorija zemljišnih površina.

Kako se pretpostavlja da 1 motika vinograda ima ekvivalentnu vrijednost od 990 m², moguće je preračunati površinu obrađenih vinograda iz 1728. godine (2568,50 motika) u 448,50 jutara vinograda, što znači da je stanovništvo obrađivalo nešto manje od četvrtine svih vinograda na ovom vlastelinstvu iz 1733. godine (24,29%). Postupi li se na isti način u slučaju livada, može se utvrditi udio obrađenih livada u ukupnoj površini spomenute kategorije zemljišnih površina. Naime, pretpostavi li se da je 1 kosac livade ekvivalentan površini od 1800 m², može se 3314,50 kosaca livada iz 1728. godine preračunati u 1052 jutra, što znači da je tada stanovništvo obrađivalo nešto više od $\frac{3}{7}$ svih livada iz 1733. (43,10%). Doduše, na vlastelinstvu je 1733. godine popisano i 7000 jutara livade s vočkama i drugim stablima, koje je stanovništvo gotovo sigurno također koristilo, pa se može pretpostaviti da je udio obrađenih livada krajem trećega i početkom četvrtoga desetljeća 18. stoljeća vjerojatno bio znatno manji od izračunatog.⁷⁵ (tablice 7, 11 i 15).

⁷³ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

⁷⁴ HR-GMV-KH, AR, knj. 8 i 204.

⁷⁵ HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

Na temelju iznesenog, zaključak je da stanovništvo u trenutku stvaranja vlastelinstva ima dovoljno zemljišnih površina za razvijanje vlastitoga gospodarstva, ali je zasigurno i vlasniku novostvorenoga posjeda ostalo dovoljno zemljišnih površina za naseljavanje novih stanovnika na vlastelinstvu. Usporedbom podataka dobivenih iz ovih dvaju izvora može se zaključiti da tvrdnja grofa Johanna Ferdinanda Küffsteina na konferenciji održanoj nakon djelovanja Hamiltonove komisije u Slavoniji u svibnju 1737. nije istinita, odnosno da nije, kako je tvrdio, podijelio cjelokupno zemljište domaćem stanovništvu.⁷⁶ Očito je želio izbjeći odgovornost za pobunu koja je izbila na slavonskim vlastelinstvima (nuštarskom, vukovarskom, iločkom i zemunskom) 1735./1736., kojoj je jedan od glavnih uzroka bila tlaka kao obveza podanika prema vlasnicima posjeda.⁷⁷ Naime, nakon uvođenja u posjed, vlasnici novostvorenih posjeda nametali su podanicima tlaku kao prirodni namet iako su primali 8 forinti godišnje za otkup tlake, pa ju nikako nisu smjeli tražiti kao prirodni namet.

Analiza podataka o rasprostranjenosti zemljišnih površina prema kategorijama naselja upućuje na nejednoliku količinu zemljišnih površina dostupnih za obradu, kao i kod veličine zemljišnih površina po kućanstvu. Stanovništvo Vukovara posjedovalo je nešto manje od $\frac{1}{14}$ svih zemljišnih površina (6,95%), u trgovištima oko $\frac{1}{12}$ (8,09%), a u selima, kojih je bilo najviše na vlastelinstvu, nešto manje od $\frac{6}{7}$ zemljišnih površina (84,96%) (tablice 8-10 i grafikon 6). Stanovništvo varoši Vukovar imalo je prosječno znatno manju površinu zemljišnih površina nego stanovništvo u selima. Naime, u varoši je stanovništvo imalo prosječno nešto više od 22 jutra po kućanstvu, u trgovištima nešto više od 47 jutara po kućanstvu, a u vlastelinskim selima oko 79 jutara po kućanstvu. Razlike su vidljive i u prosječnoj veličini oranica po kućanstvu. Stanovništvo Vukovara imalo je prosječno $9\frac{3}{4}$ jutra oranica po kućanstvu – tri puta manje od prosjeka za vlastelinstvo, dok stanovništvo vlastelinskih sela ima nešto više od 36,37 jutara oranica po kućanstvu – gotovo $3\frac{3}{4}$ puta više od stanovništva u varoši Vukovar (3,73 puta). Unatoč velikoj razlici u prosječno dostupnoj površini oranica između stanovništva varoši i sela, a s obzirom na veličinu obrađenih oranica, može se zaključiti da stanovništvo u sve tri kategorije naselja ima dovoljno oranica za razvijanje ratarstva.⁷⁸

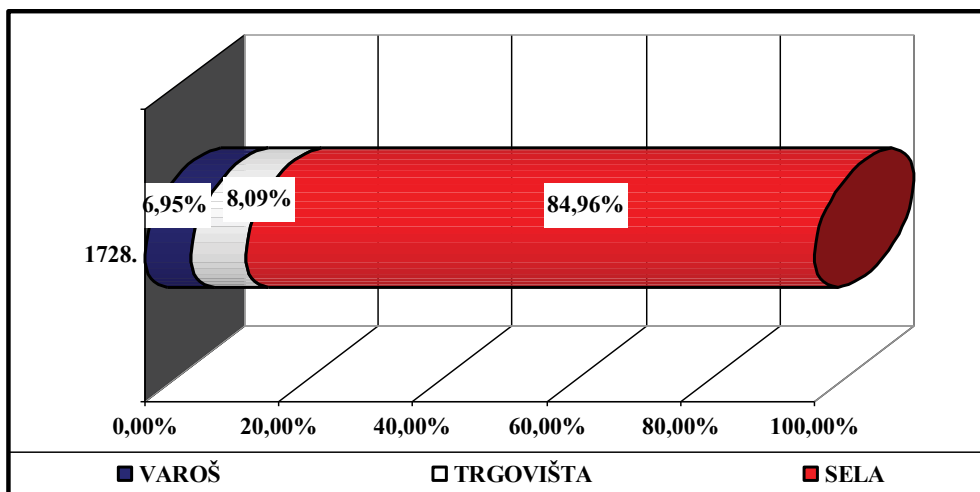
⁷⁶ HR-DAOS-476-AV, spis br. 566, [l.p. 3]; Gavrilović, „Rasprava u Beču”, *Zbornik*, 91.

⁷⁷ Slavko Gavrilović, „Seljački nemiri u istočnoj Slavoniji i Sremu 1736. godine”, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 5 (1973): 357-363; Slavko Gavrilović, *Srem od kraja XVII do sredine XVIII veka*, Monografije Instituta za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knj. 12, ur. Čehak Kalman (Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, 1979), 186-198; Gavrilović, „Rasprava u Beču”, *Zbornik*, 89-90; Gavrilović, „Rasprava u Beču”, u: *Studije*, 93.

⁷⁸ HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

Grafikon 6. Udio zemljišnih površina prema kategorijama naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1733. godine

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

Ratarstvo

Ratarstvo je tijekom 18. stoljeća bilo glavna gospodarska grana u cijeloj Slavoniji, pa tako i na vukovarskom vlastelinstvu. Stanovništvo na ovom posjedu obrađivalo je 1728. godine 8742 jutra oranica ili prosječno 5,10 jutara oranica po kućanstvu. Većina obrađenih oranica popisana je na području vukovarskoga (77,87%), a ostatak na području osječkoga okruga (22,13%) (tablica 13).

Premda je u vukovarskom okrugu obrađivano 3,5 puta više površina oranica nego u osječkom, u osječkom je obrađivana prosječno veća površina oranica po kućanstvu nego u vukovarskom. Naime, u naseljima osječkoga okruga stanovništvo je obrađivalo oko 6,50 jutara, a u vukovarskom 4,80 jutara po kućanstvu, što je nešto više od $\frac{1}{3}$ veća prosječna površina obrađenih oranica (35,42%). Polovina kućanstava na posjedu obrađivala je do 5 jutara, kao i u osječkom okrugu, dok je u vukovarskom obrađivala do 4 jutra oranica. Četvrtina kućanstava na vlastelinstvu obrađivala je između 8 i 24 jutra oranica. U osječkom okrugu četvrtina kućanstava obrađivala je između 8 i 20 jutara, a u vukovarskom između 7 i 24 jutra oranica. Unatoč činjenici da je ratarstvo bilo najvažnija gospodarska grana na posjedu, kao i drugdje u komorskoj Slavoniji, najviše kućanstava nije imalo obrađenih oranica na gospodarstvu (tablica 13).

U pojedinim kategorijama naselja ratarstvo je bilo različito razvijeno. Najslabije je bilo razvijeno u varoši (Vukovaru), a najjače u selima vukovarskoga vlastelinstva. Naime, stanovništvo Vukovara obrađivalo je prosječno 2,79 jutara po kućanstvu, vlastelinska trgovišta oko 4,20 jutara, a sela ovoga vlastelinstva nešto manje od 6

jutara po kućanstvu. Dok u Vukovaru najviše kućanstava nije obrađivalo oranice, u selima je najviše kućanstava obrađivalo 6 jutara. Ostali statistički pokazatelji također upućuju na razliku u razvijenosti ratarstva u pojedinim kategorijama naselja. Primjerice, polovina kućanstava u Vukovaru obrađivala je do 2 jutra, u trgovištima do 4, a u vlastelinskim selima do 5 jutara oranica. Istovremeno su $\frac{3}{4}$ kućanstava u Vukovaru obrađivale do 4 jutra, u trgovištima do 6, a u vlastelinskim selima dvostruko veću površinu oranica nego u varoši (8 jutara)⁷⁹ (tablica 14).

Iz svega navedenog nameće se logičan zaključak da je ratarstvo bilo najrazvijenije u selima, a najslabije u varoši, gdje početkom druge četvrtine 18. stoljeća dijelu kućanstava ratarstvo, odnosno agrarna proizvodnja, više nije glavna nego dopunska djelatnost kojom se popravljala životni standard. Nažalost, nemoguće je s potpunom sigurnošću utvrditi kojem dijelu varoških kućanstava u navedeno vrijeme ratarstvo više nije bilo glavna gospodarska grana.

Stočarstvo

Uz ratarstvo, stočarstvo je na vukovarskom vlastelinstvu, kao i ostalom dijelu slavonsko-srijemskoga prostora oko 1730. godine, bilo glavna gospodarska grana. Stanovništvo vlastelinstva bavilo se tada ekstenzivnim stočarstvom, što znači da je stoka veći dio godine bila na otvorenom, a tijekom zimskih mjeseci u torovima. Zbog takva načina uzgoja stanovništvo je ostajalo bez prirodnoga (stajskog) gnojiva koje se moglo iskoristiti za gnojidbu oranica.⁸⁰ Kako je za držanje stoke u torovima stanovništvu trebalo sijeno za prehranu, potrebno je iznijeti podatke o obradi livada na posjedu. Na vukovarskom vlastelinstvu obrađivano je 3314,50 kosaca livada ili prosječno manje od 2 kosca po kućanstvu (1,93 kosca), s tom razlikom što je brojnije stanovništvo vukovarskoga okruga obrađivalo tri puta više površina livada nego ono u osječkom okrugu. Ipak, u prosjeku je stanovništvo vukovarskoga okruga obrađivalo jedan kosac livade po kućanstvu manje nego u osječkom okrugu, što će reći da je stanovništvo vukovarskoga okruga posjedovalo prosječno jedan voz sijena manje po kućanstvu nego stanovništvo osječkoga okruga. Ostali statistički parametri također pokazuju da stanovništvo osječkoga okruga ima više kosaca obrađenih livada od stanovništva vukovarskoga okruga. Zanimljivo je i da više od $\frac{1}{4}$ kućanstava u vukovarskom okrugu nema obrađenih livada (27,01%), odnosno nema sijena za prehranjivanje stoke u zimskim mjesecima, dok u osječkom okrugu $\frac{1}{4}$ kućanstava ima do 2 kosca livada, tj. do voz sijena po kućanstvu⁸¹ (tablica 15).

⁷⁹ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

⁸⁰ Jasna Čapo, *Vlastelinstvo Cernik. Gospodarstvene i demografske promjene na hrvatskome selu u kasnome feudalizmu*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Posebna izdanja, knj. 16 (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 1991), 49.

⁸¹ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Znatne razlike u veličini obrađenih livada vidljive su i u različitim kategorijama naselja na vlastelinstvu. Najmanje prosječno obrađenih livada po kućanstvu imali su stanovnici varoši (Vukovar), koji su obrađivali prosječno manje od $\frac{3}{4}$ kosca po kućanstvu (0,73), a najviše u vlastelinskim selima, gdje je stanovništvo obrađivalo oko $2\frac{3}{8}$ kosca po kućanstvu (2,38), što znači da stanovnici varoši Vukovara nisu imali prosječno ni voz sijena po kućanstvu, dok stanovnici vlastelinskih sela imaju $2\frac{3}{8}$ voza sijena po kućanstvu. Ostali statistički pokazatelji (mod, medijan, I. i III. kvartil) također ukazuju na postojanje znatnih razlika između varoši, trgovišta i sela⁸² (tablica 16).

Iznesene činjenice dovode do zaključka da velik dio kućanstava na vlastelinstvu nema preduvjeta za bavljenje intenzivnim stočarstvom. Naravno, dio kućanstava to je mogao, što osobito vrijedi za ona koja su imala 5 i više vozova sijena (do 10). Međutim, takva su kućanstva činila manje od 5% svih kućanstava.

Analizirajući podatke, utvrdili smo da postoje bitne razlike u preduvjetima za intenzivni način uzgoja stoke između pojedinih kategorija naselja. Najslabiji uvjeti za intenzivno stočarstvo bili su u varoši Vukovar, gdje $\frac{3}{5}$ svih kućanstava nema obrađenih livada (60,93%), odnosno vozova sijena, pa time ni uvjeta za intenzivni uzgoj stoke. Bolje uvjete za intenzivno stočarstvo ima stanovništvo trgovišta, a najbolje ono vlastelinskih sela. Doduše, u varoši i trgovištima postojala su kućanstva koja su se mogla baviti intenzivnim stočarstvom, ali takvih je u Vukovaru i u trgovištu Sotin bilo samo tri, što je zanemariv broj. Iako potpuno očekivano, znatniji broj kućanstava s uvjetima za intenzivni uzgoj stoke živio je u vlastelinskim selima. Međutim, i u selima su takva kućanstva činila tek nešto više od $\frac{1}{16}$ svih seoskih kućanstava (6,85%).

Kao što je rečeno, stočarstvo je u promatrano vrijeme bilo jedna od glavnih gospodarskih grana Slavonije, a u svim kategorijama stočarstva stoka je bila zastupljenija u vukovarskom okrugu, gdje je udio pojedinih kategorija stoke činio između $\frac{36}{50}$ u konjogojstvu i $\frac{49}{50}$ u pčelarstvu. Premda je većina stočnoga fonda bila na području vukovarskoga okruga, stočarstvo osječkoga okruga bilo je razvijenije. Naime, u vukovarskom okrugu najviše kućanstava nije se bavilo nijednom granom stočarstva (konjogojstvom, govedarstvom, ovčarstvom i kozarstvom, svinjogojstvom i pčelarstvom), više od polovine kućanstava ne posjeduje konje, ovce i koze, svinje i košnice pčela, a u osječkom okrugu ovce i koze, svinje i košnice pčela⁸³ (tablica 17).

Najvažnija grana stočarstva u 18. stoljeću bilo je govedarstvo, posebno uzgoj volova. Naime, stanovnici su koristili volove za obradu vlastitih oranica. Pritom su uprezali u plug tri do pet pari volova, ali na budućem vlastelinstvu samo su tri kućanstva ili 0,18% imala dovoljno volova za samostalno obrađivanje oranica.

⁸² HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

⁸³ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Ostala kućanstva morala su međusobno posuđivati volove,⁸⁴ što je otežavalo jačanje ratarske proizvodnje na posjedu. Osim broja volova bitan je bio i broj krava, junica i telića jer su omogućavali povećanje broja volova prirodnom reprodukcijom. Međutim, kućanstva s većim brojem krava, junica i telića (10 i više komada) činila su manje od $\frac{1}{100}$ svih kućanstava (0,82%), što znači da je zanemariv broj kućanstava imao dovoljno krava, junica i telića za brže povećanje broja volova prirodnom reprodukcijom. Taj proces usporavala je i činjenica da je znatan broj kućanstava bio opterećen većim poreznim obvezama. Većina kućanstava najvjerojatnije nije mogla vlastitim gospodarskim aktivnostima prikupiti dovoljno financijskih sredstava za podmirivanje tih obveza, pa su bili prisiljeni prodavati stočni podmladak. Vjerojatno su najprije prodavali podmladak ovaca i koza te svinja, a tek onda goveda, koja su im bila potrebija za unapređenje vlastitoga gospodarstva. Doduše, većina kućanstava nije se bavila ovčarstvom (84,35%) i svinjogojstvom (56,22%), pa su takva kućanstva bila prisiljena prodavati podmladak goveda, a vjerojatno je dio morao prodavati i same volove da bi mogli podmiriti porezne obveze (tablica 17).

Sve grane stočarstva bile su najslabije razvijene u varoši, a najrazvijenije u selima vukovarskoga vlastelinstva. U varoši je najrazvijenije bilo pčelarstvo i govedarstvo (uzgoj krava, junica i telića), a najslabije svinjogojstvo, konjogojstvo i govedarstvo (uzgoj volova). Kao u varoši, i u trgovištima je najrazvijenije bilo pčelarstvo i govedarstvo (uzgoj krava, junica i telića), a najslabije konjogojstvo. U selima vukovarskoga vlastelinstva najjače je bilo govedarstvo (uzgoj krava, junica i telića) i svinjogojstvo, a najslabije konjogojstvo, govedarstvo (uzgoj volova) i pčelarstvo (tablica 18).

Naravno, postojala su na budućem posjedu i kućanstva u kojima su bile prilično dobro razvijene pojedine grane stočarstva. Primjerice, kućanstvo *Stojana Ribicsa* iz Šarengrada uzgajalo je 12 konja, a kućanstva *Pave Domka* iz Tovarnika, *Janka Boganovcza* iz Tompojevaca i *Dragola Popovicsa* iz Opatovca posjedovala su po šest volova. Unatoč tome, stočarstvo je bilo slabije razvijeno u većini kućanstava na budućem vlastelinstvu, a manji broj kućanstava s većom sesijom posjedovao je više komada pojedinih kategorija stoke.

Vinogradarstvo

Vinogradarstvo je tijekom 18. stoljeća bilo sekundarna grana gospodarstva. Za razliku od ratarstva i stočarstva, ova grana agrarne proizvodnje nije osiguravala stanovništvu prehranjivanje ukućana, pa se većina kućanstava nije njome bavila jer je trebalo mnogo radnoga vremena za uzgajanje vinove loze, a stečeni prihod ne bi osiguravao dovoljna financijska sredstva za podmirivanje poreznih obveza.⁸⁵

⁸⁴ Čapo, *Vlastelinstvo Cernik*, 44.

⁸⁵ Lovorka Čoralić, Milan Vrbanus, „Gospodarstvo”, u: *U potrazi za mirom i blagostanjem. Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, ur. Lovorka Čoralić (Zagreb: Matica hrvatska, 2013), 134; Milan Vrbanus, „Vino-

Stanovništvo vukovarskoga vlastelinstva obrađivalo je 1728. godine 2568,50 motika pod vinovom lozom ili prosječno motiku i pol po kućanstvu. Većina obrađenih vinograda popisana je na području vukovarskoga okruga, a tek zanemarivi udio u osječkom okrugu (3,99%), što znači da je u osječkom okrugu vinogradarstvo bilo vrlo slabo razvijeno⁸⁶ (tablica 11).

Stanovništvo vukovarskoga okruga obrađivalo je prosječno 1,74 motike vinograda po kućanstvu, što je gotovo pet puta više od onoga što je obrađivalo stanovništvo osječkoga okruga – samo 0,35 motika po kućanstvu. Premda je i u vukovarskom i u osječkom okrugu bilo najviše kućanstava koja se ne bave vinogradarstvom, ipak polovina kućanstava u vukovarskom okrugu obrađuje do 2 motike pod vinovom lozom. S druge strane, ovom granom poljoprivrede u osječkom okrugu nije se bavilo gotovo $\frac{3}{4}$ svih kućanstava (73,22%). Nerazvijenost vinogradarstva u osječkom okrugu vidljiva je i u činjenici da je vrijednost III. kvartila bila šest puta manja od istoga statističkog parametra za vukovarski okrug. U vukovarskom okrugu maksimalna površina obrađenih vinograda imala je 12, a u osječkom okrugu 7 motika pod vinovom lozom⁸⁷ (tablica 11).

Stanovništvo Vukovara obrađivalo je 1728. gotovo trećinu, vlastelinska sela polovinu, a ostatak vinograda (oko $\frac{1}{6}$) obrađivalo je stanovništvo trgovišta. U Vukovaru je prosječno obrađivano gotovo 2,5 motike vinograda po kućanstvu, u trgovištima oko $2\frac{1}{3}$ motike, a u selima tek nešto više od motike po kućanstvu. Dok se u vlastelinskim selima i trgovištima najviše kućanstava nije bavilo uzgojem vinove loze, u Vukovaru je najviše kućanstava uzgajalo 2 motike pod vinovom lozom. Ostali statistički parametri također pokazuju da je vinogradarstvo bilo najrazvijenije u Vukovaru, zatim u vlastelinskim trgovištima (Sotin i Šarengrad), a najslabija je ova grana agrarne proizvodnje bila u vlastelinskim selima⁸⁸ (tablica 12).

Svi izneseni podaci mnogo su jasniji kad se upotpune kartografskim izvorima iz toga vremena, pogotovo za vinogradarstvo, koje zahtijeva posebne prirodne preduvjete.

Očito je i mogućnost prodaje vina u varoškim gostionicama trgovcima i ostalim putnicima koji su prolazili cestom Istanbul – Beograd – Osijek – Budim pozitivno utjecala na razvijenost ove grane gospodarstva na njezinu području. Promet tom glavnom cestovnom komunikacijom koja je spajala Podunavlje i Balkanski

---

gradarstvo i vinarstvo u komorskoj Slavoniji u prvoj polovini 18. stoljeća”, u: *Vino i vinogradarstvo u povijesti Slavonije, Srijema i Baranje. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu i Erdutu 20.-22. rujna 2017.*, ur. Milan Vrbanus (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Erdut: Erdutski vinogradi, 2020), 197.

⁸⁶ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

⁸⁷ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

⁸⁸ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

poluotok vjerojatno je pozitivno utjecao i na uzgoj vinove loze u trgovištima Sotin i Šarengrad, koja su bila smještena na spomenutoj cestovnoj komunikaciji ili u njezinoj blizini, što im je također omogućavalo prodaju vina u lokalnim gostionicama.

Porezno opterećenje kućanstava

Među zadacima koje je prije polaska u Slavoniju 1702. dobila druga Caraffina komisija bilo je i uređenje poreznoga sustava. Prema odredbi komisije, svako kućanstvo moralo je platiti godišnje od cijele sesije 11 forinti terestrala (3 forinte zemljarine i 8 forinti otkupa od tlake) zemljoposjedniku i 12 forinti kontribucije državi. Tijekom drugoga desetljeća 18. stoljeća povećan je iznos kontribucije na 13 forinti, a zatim je podanicima nametnuto i 6 forinti za održavanje vojnih tvrđava, pa su stanovnici Slavonije morali do 1716. plaćati godišnje od cijele sesije 30 forinti.⁸⁹

Nakon završenoga komorskog popisa Slavonije početkom trećega desetljeća 18. stoljeća država je nametnula lokalnom stanovništvu izvanredni porez u visini od 17,42 forinte, pa je tada stanovništvo moralo od cijele sesije platiti 47,42 forinte godišnje, što je bilo preveliko porezno opterećenje. General Maksimilijan Ernest Anton barun Petraš upozorio je na to početkom 1723. Dvorsko ratno vijeće i predložio smanjenje izvanrednoga poreza sa 17,42 na 10 forinti te napomenuo da bi se stanovništvo zbog poreza moglo razbježati. Za razliku od njega, Komorska inspekcija za Slavoniju smatrala je to smanjenje nedovoljnim, pa je predložila otpisivanje cijeloga poreznog duga zaključno sa 1721., oslobađanje od dvogodišnjega zimovanja vojske i određivanje visine izvanrednoga poreza na 20.000 forinti. Dvorska komora odlučuje tijekom 1724. i 1725. napraviti reviziju broja sesija u Slavoniji te nakon revizije određuje da stanovništvo od cijele sesije plaća godišnje 11 forinti terestrala, 13 forinti redovne kontribucije, 6 forinti izvanredne kontribucije i 2,50 forinti tlake za održavanje vojnih objekata, odnosno 21,50 forinti Dvorskoj komori ili ukupno godišnje 32,50 forinti poreznoga opterećenja od cijele sesije.⁹⁰

⁸⁹ AT-OeStA-FHKA-HFU, fasc. 939, fol. 463r-464v i 475r-483r, fasc. 940, fol. 1003r-1022r; Josip Adamček, „Ekonomsko-društveni razvoj u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. stoljeću”, u: *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od sredine 16. do početka 20. stoljeća)*, ur. Mirjana Gross (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1981), 67; Stjepan Sršan, „Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18. stoljeća”, *Analitički radovi za znanstveni rad u Osijeku* 7 (1990): 80; Slavko Gavrilović, „Izvještaj komorskog savetnika G. I. Eberla o Slavoniji i Sremu prve polovice XVIII veka”, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 22 (1980), 113; Vrbanus, „Društveno-ekonomske promjene na našičkom području”, 199-200; Mažuran, „Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju”, 44, 54; Mažuran, „Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal”, 47-48; Gavrilović, „Rasprava u Beču”, *Zbornik*, 91; Karaman, „Osnovni podaci”, 39; Gavrilović, *Srem*, 36, 69, 105, 107.

⁹⁰ Gavrilović, *Srem*, 107-109; Vrbanus, „Društveno-ekonomske promjene na našičkom području”, 200.

Primjenjujući odredbe o visini poreznoga opterećenja iz sredine trećega desetljeća 18. stoljeća, nastojali smo na temelju veličine posjeda, odnosno veličine sesije po kućanstvu utvrditi porezno opterećenje svakoga kućanstva na posjedu. Pritom smo ustanovili da je na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine stanovništvo uplatilo 14.071,1457 forinti ili prosječno 8,2143 forinti po kućanstvu. Kao što smo utvrdili razliku u razvijenosti gospodarstva vukovarskoga i osječkoga okruga, tako smo utvrdili i razliku u prosječnom poreznom opterećenju po kućanstvu spomenutih područja. U vukovarskom okrugu kućanstvo je bilo prosječno opterećeno sa 7,6169 forinti, a u osječkom sa 11,0858 forinti poreza, što je znatna razlika koja proizlazi iz činjenice da velik udio kućanstava u vukovarskom okrugu dijeli sesiju, a to je rezultiralo smanjivanjem prosječnoga poreznog opterećenja po kućanstvu. U vukovarskom okrugu najviše kućanstava bilo je opterećeno sa 4,0625 forinti, a u osječkom tri puta većim iznosom. Polovina kućanstava u vukovarskom okrugu podmirivala je do 8,125 forinti, a u osječkom do 12,1875 forinti. Ostale statističke kategorije poreznoga opterećenja također su bile veće u osječkom okrugu, a samo vrijednost raspona bila je veća u vukovarskom okrugu. Naime, maksimalno porezno opterećenje kućanstva u vukovarskom okrugu iznosilo je 73,1250 forinti, a u osječkom okrugu znatno manje: 32,50 forinti⁹¹ (tablica 19).

Zanimljivo je da su najveće poreze platila dva vukovarska kućedomaćina koja nisu posjedovala gotovo ništa. Naime, kućanstvo *Luce Postola* platilo je 73,125 forinti poreza, a posjedovalo je 25 košnica pčela, 2 motike vinograda i 1 jutro oranica, dok je kućanstvo *Martina Pallekovicsa* platilo 65 forinti poreza, a posjeduje samo 2 motike vinograda. Postavlja se pitanje kako su ti Vukovarci osigurali financijska sredstva potrebna za podmirenje navedenoga iznosa poreza. Premda je kućanstvo *Luce Postola* posjedovalo $2\frac{2}{8}$ sesije, a *Martina Pallekovicsa* 2 sesije, što znači da je prvi posjedovao 54, a drugi 48 jutara oranica, obrađivali su zanemarive površine oranica. Naime, samo je *Luca Postol* obrađivao 1 jutro oranica, što je manje od $\frac{1}{50}$ svih oranica (1,85%) koje je posjedovao. Može se pretpostaviti da su se ti kućedomaćini bavili nekom drugom djelatnošću, primjerice obrtom ili trgovinom, ali kako u popisu nisu navedena njihova zanimanja, nije moguće na današnjem stupnju istraženosti povijesti Vukovara i vukovarskoga vlastelinstva potvrditi tu pretpostavku. Nijedan od tih kućedomaćina ne spominje se u kasnijim popisima vukovarskoga vlastelinstva iz 1736. i 1749., pa se ne može ništa određenije reći o njihovoj djelatnosti.⁹²

Analiza poreznoga opterećenja prema mjestu stanovanja pokazuje razlike. Potpuno je razumljivo da je najviše poreza prikupljeno u selima (77,45%) jer je najviše kućanstava živjelo u selima, a najmanje u trgovištima (9,30%). Analizom

⁹¹ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

⁹² HR-GMV-KH, AR, knj. 8, fol. 4-5; AT-OeStA-FHKA-VUG, fasc. 41b, fasc. 2, spis br. 45, fol. 1-113; HR-HDA-1450-ZM, br. ZM-54/874; Mažuran, *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji*, 174-253.

poreznoga opterećenja utvrdili smo da je stanovništvo Vukovara bilo najmanje opterećeno porezom jer su tamošnji stanovnici prosječno opterećeni sa 5,4364 forinte poreza po kućanstvu, a oni u selima najviše i prosječno plaćaju 9,2125 forinti godišnje. Samo seljačka kućanstva bila su prosječno više opterećena porezom od prosječnoga opterećenja cijeloga vlastelinstva (8,2143 forinte). U varoši i trgovištima najviše kućanstava podmirivalo je 4,0625 forinti, a seljačka kućanstva dvostruko veći iznos godišnjega poreza. Polovina kućanstava u varoši i trgovištima platila je do 4,0625 forinti, a u selima dvostruko veći iznos. Ove razlike u opterećenosti porezom s obzirom na mjesto stanovanja može se tumačiti i time što vukovarska kućanstva posjeduju prosječno tek nešto više od $\frac{1}{5}$ sesije po kućanstvu (0,21), a seljačka kućanstva posjeduju ipak nešto više (0,29). S obzirom na to da je sesija bila ne samo veličina posjeda već i porezna jedinica na temelju koje se određivalo porezno opterećenje svakoga kućanstva, razumljiva je najmanja opterećenost vukovarskoga stanovništva porezom, kod kojega znatan broj kućanstava dijeli sesiju, pa plaća manji porez, što još rezultira i manjom prosječnom poreznom opterećenošću kućanstva. O tome svjedoči i činjenica da je $\frac{3}{4}$ svih vukovarskih kućanstava plaćalo do 4,0625 forinti, a u vukovarskim selima čak tri puta više (12,1875 forinti)⁹³ (tablica 20).

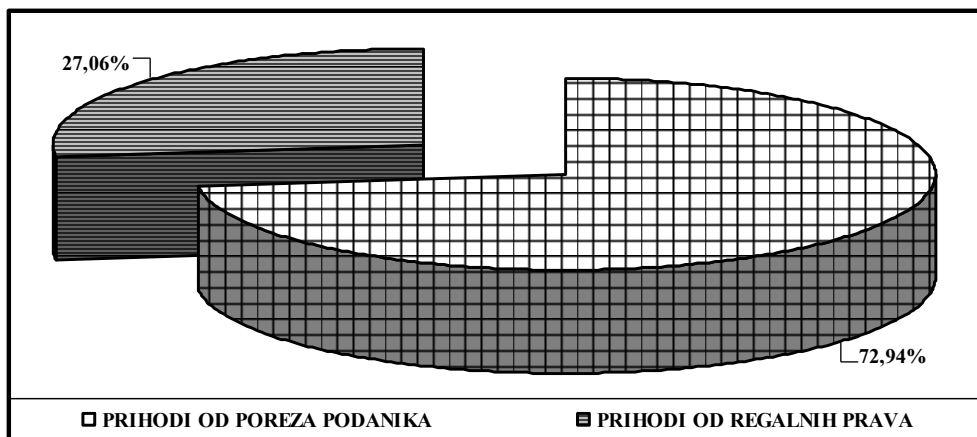
Vlastelinski prihodi

Na svim slavonskim vlastelinstvima vlastelinske prihode činili su porezni prihodi podanika, prihodi od regalnih prava, naturalnih podavanja podanika i prodaje proizvoda proizvodnih pogona i alodijalnoga gospodarstva. Vlastelinske prihode na vukovarskom vlastelinstvu činili su 1728. uglavnom porezni prihodi podanika te u manjoj mjeri prihodi od regalnih prava. Prema spomenutom popisu, na vlastelinstvu je prikupljeno 7.163,26 forinti vlastelinskih prihoda. Od toga je od poreznih podavanja podanika prikupljeno 5.225,18 forinti ili gotovo $\frac{3}{4}$ svih vlastelinskih prihoda, a ostatak prihoda (1.938,08 forinti) prikupljen je od regalnih prava⁹⁴ (tablica 21 i grafikon 7).

⁹³ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

⁹⁴ HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Grafikon 7. Struktura vlastelinskih prihoda na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

U trenutku stvaranja vlastelinstva na njemu nije bilo organiziranoga alodijalnoga gospodarstva ni proizvodnih pogona (primjerice pivovara ili manufaktura), pa tako ni prihoda od tih kategorija. U popisu među vlastelinskim prihodima izostaju i prihodi od velike i male desetine, kao i desetine vina, koje su se sigurno prikupljale, što se vidi iz desetinskih popisa osječkoga i vukovarskoga okruga iz 1713., 1718. i 1719., a prihodi od desetine navedeni su i u komorskom popisu trgovišta Šarengrad i sela Opatovac, Lovas i Svinjarevci iz 1720.⁹⁵

Među vlastelinskim prihodima popisivač nije naveo prihode od skele u Šarengradu, kao ni od mostarine u Vukovaru. Na današnjem stupnju istraženosti nemoguće je utvrditi točnu visinu tih prihoda. Popisivač osječkoga okruga nije naveo šumske površine na tom području, a u popisu koji je nastao kao popratni akt uz vlastelinske karte iz 1733. u osječkom okrugu bilo je 4962,70 jutara šuma, što znači da je buduće vlastelinstvo moglo ostvariti 595,44 forinte prihoda⁹⁶, što nije prikazano u popisu iz 1728. godine⁹⁷ (tablica 21).

⁹⁵ HR-HDA-22, Urb. et Conscr., fasc. 140, spis br. 22; HR-HDA – fond 23 – Conscriptioes decimarum et nonarum, fasc. 1, kut. 2, spis br. 77, 81, 111-112, 114, 134-135; Milan Vrbanus, „Borba Pečuške biskupije za crkvenu desetinu u Slavoniji od oslobođenja od osmanske vlasti do 1761.“, *Scrinia Slavonica* 9 (2009): 449-451, 454-455, 458, 460-463.

⁹⁶ U popisu zemljišnih površina koji je nastao kao popratni dokument vlastelinskih karata iz 1733. popisano je u osječkom okrugu 4962,70 jutara šumskih površina. S obzirom na to da su popisivači pri utvrđivanju prihoda od šuma koristili formulu: prihod od šuma = površine šuma u jutrima × 2 forinte × 6%, može se primjenom te formule utvrditi visina prihoda koju je popisivač prikrio.

⁹⁷ HR-GMV-KH, AR, knj. 8, fol. 91-112; Vladan Gavrilović, Dejan Mikavica, „Skela kod Šarengrada u prvoj polovini XVIII veka“, u: *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu i Vukovaru 10.-12. listopada 2018.*,

Na temelju svega iznesenog prihodi vukovarskoga vlastelinstva bili su sigurno veći od 7.163,26 forinti, koliko je navedeno u popisu nastalom u trenutku stvaranja posjeda. Nažalost, nemoguće je utvrditi iznos stvarnih prihoda na budućem vlastelinstvu. Očito je komorski službenik koji je obavio popis svjesno umanjio visinu tih prihoda, čime je smanjio i vrijednost budućega vlastelinstva⁹⁸, da bi novi vlasnik morao uplatiti u blagajnu Dvorske komore što manji iznos za nasljedno pravo ženske loze obitelji Küffstein. Naime, vrijednost budućega vlastelinstva izračunavala se na temelju utvrđenih vlastelinskih prihoda budućega vlastelinstva.

Zaključak

Krajem druge faze dekameralizacije stvoreno je 1728. i vukovarsko vlastelinstvo, koje se sastojalo od jedne varoši (Vukovar), dva trgovišta (Šarengrad i Sotin) i 32 sela. Komorski popis iz 1728. i Frastove karte vukovarskoga vlastelinstva ukazuju na situaciju na vukovarskom posjedu u vrijeme njegova nastanka, odnosno u trenutku uvođenja grofa Johanna Ferdinanda von Küffsteina u posjed vlastelinstva.

Prema komorskom popisu iz 1728. godine, na vlastelinstvu je bilo 1713 kućanstava ili prosječno nešto manje od 49 kućanstava po naselju (48,94). Primjenom kvantitativnih metoda može se analizom komorskoga popisa iz 1728. doći do spoznaja koje pokazuju razvijenost gospodarstva na području ovoga vlastelinstva.

Primjenjujući kvantitativne metode, pri analizi komorskoga popisa stanovništva utvrđene su znatne razlike u razvijenosti gospodarstva s obzirom na kategoriju naselja (varoš, trgovišta i sela) na posjedu krajem trećega i početkom četvrtoga desetljeća 18. stoljeća. Na sadašnjem stupnju istraženosti gospodarske i urbane povijesti slavonskih vlastelinstava nemoguće je s potpunom sigurnošću zaključiti da u Vukovaru tada traje neka intenzivna urbanizacija, iako dobiveni podaci upućuju na postojanje većih razlika između pojedinih kategorija naselja (varoši, trgovišta i sela). Na vlastelinstvu je agrarno gospodarstvo bilo najslabije razvijeno u varoši (Vukovaru), a najjače u selima. Od svih grana agrarne proizvodnje samo je vinogradarstvo bilo najjače u varoši (Vukovaru), iz čega bi se moglo zaključiti da su njegov geografski položaj, veličina i smještaj na glavnoj cestovnoj komunikaciji Istanbul – Beograd – Budim koja spaja Podunavlje i Balkanski po-

---

ur. Josip Parat (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021), 243; Gavrilović, *Srem*, 26.

⁹⁸ Vrijednost vlastelinstva izračunavala se tako da se utvrdila godišnja obveza stanovnika naselja prema državi i vlastelinu. Dobiveni iznos dijelio se sa 4, 5 ili 6%, odnosno množio sa 100, a zatim dijelio sa 4, 5 ili 6. Stjepan Sršan u radu „Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga iz 1722. godine” pogrešno navodi da se dobiveni iznos množio sa 100, a zatim dijelio sa 4, 5 ili 6% (Sršan, „Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga”, 236).

luotok, odnosno mogućnost prodaje vina obrtnicima i trgovcima koji putuju tom komunikacijom (*Carskim drumom*), pozitivno utjecali na njegovu razvijenost u Vukovaru. Nažalost, komorski popis iz 1728. ne donosi podatke o zanimanju pojedinih kućedomaćina, pa nije moguće utvrditi postojanje razlika u razvijenosti gospodarstva u spomenutoj varoši prema zanimanju nositelja vukovarskih kućanstava.

Frastove karte vukovarskoga vlastelinstva iz 1733. omogućavaju nam vizualni uvid u razmještaj zemljišnih površina u prostoru, ali i buduće analize, koje nisu uža tema ovoga rada. Naime, primjenom suvremenih istraživačkih tehnologija moguće je, primjerice, provjeriti ujednačenost prikaza i upisa u popratnom dokumentu, kao i u komorskom popisu iz 1728., što će dovesti do novih spoznaja.

PRILOZI

Tablica 1. Broj kuća i broj kućedomaćina u naseljima vukovarskoga vlastelinstva prema kartografskom izvoru (1733.) i popisu stanovništva (1728.)

Naselja	1733. (Frast)	1728. (popis)
1. VUKOVAR	Blokovi	343
2. NOVI VUKOVAR	Blokovi	26
3. SOTIN	88	78
4. BERAK	34	30
5. OPATOVAC	50	31
6. ŠARENGRAD	139	109
7. NOVAK	37	22
8. ČAKOVCI	46	40
9. LOVAS	78	55
10. TOVARNIK	116	88
11. SVINJAREVCI	38	29
12. ILAČA	55	33
13. ILINCI	49	26
14. MALA VAŠICA	81	81
15. OROLIK	39	23
16. NIJEMCI	99	22
17. ĐETELOVCI	43	24
18. TORDINCI	56	26
19. BANOVC	36	26
20. TOMPOJEVCI	37	27
21. PETROVCI	58	41
22. MIKLUŠEVCI	30	26
23. SLAKOVCI	36	30
24. TRPINJA	135	79
25. SRIJEMSKE LAZE	24	26
26. STARI JANKOVCI	76	67
27. NEGOSLAVCI	65	41
28. MOHOVO	30	28
29. BOGDANOVCI	77	46
30. BRŠADIN	47	27
31. KOROĐ	35	23
32. ANTIN	27	14
33. VERA	36	33
34. PAČETIN	55	37
35. BOBOTA	93	56
SVEUKUPNO	1.945	1.713

Tablica 2. Struktura naseljenosti vukovarskoga vlastelinstva 1728. godine

Kategorije analize	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo
BROJ KUĆANSTAVA	1.418,00	295,00	1.713,00
BROJ NASELJA	27,00	8,00	35,00
PROSJEČNA VELIČINA NASELJA	52,52	36,88	48,94
MEDIJAN	30,00	23,00	30,00
RASPON	22,00-343,00	14,00-79,00	14,00-343,00
UDIO (%)	82,78	17,22	100,00

Tablica 3. Brojnost odraslih muškaraca na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

Kategorije analize	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo
BROJ ODRASLIH MUŠKARACA	2.056,00	426,00	2.482,00
BROJ KUĆANSTAVA	1.418,00	295,00	1.713,00
PROSJEČAN BROJ ODRASLIH MUŠKARACA	1,45	1,44	1,45
MOD	1,00	1,00	1,00
MEDIJAN	1,00	1,00	1,00
I. KVARTIL	1,00	1,00	1,00
III. KVARTIL	2,00	2,00	2,00
RASPON	0,00-3,00	0,00-5,00	0,00-5,00
UDIO (%)	82,84	17,16	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Tablica 4. Brojnost odraslih muškaraca prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

Kategorije analize	Varoš	Trgovišta	Sela	Vlastelinstvo
BROJ ODRASLIH MUŠKARACA	385,00	318,00	1.779,00	2.482,00
BROJ KUĆANSTAVA	343,00	187,00	1.183,00	1.713,00
PROSJEČAN BROJ ODRASLIH MUŠKARACA	1,12	1,70	1,50	1,45
MOD	1,00	1,00	1,00	1,00
MEDIJAN	1,00	2,00	1,00	1,00
I. KVARTIL	1,00	1,00	1,00	1,00
III. KVARTIL	1,00	2,00	2,00	2,00
RASPON	0,00-4,00	0,00-5,00	0,00-5,00	0,00-5,00
UDIO ODRASLIH MUŠKARACA (%)	15,51	12,81	71,68	100,00

Tablica 5. Struktura broja odraslih muškaraca u kućanstvu prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

Kategorije naselja	Broj odraslih muškaraca u kućanstvu						
	0	1	2	3	4	5	Ukupno
VAROŠ	9,62	73,47	12,54	3,79	0,58	0,00	100,00
TRGOVIŠTA	0,53	46,52	37,97	13,37	0,53	1,07	100,00
SELA	2,28	55,62	33,22	7,27	1,52	0,08	100,00
VLASTELINSTVO	3,56	58,20	29,60	7,24	1,23	0,18	100,00

Izvor: HR-HDA-22, Urb. et Conscr., fasc. 129, spis br. 16; GMV, KH, AR, knj. 8.

Tablica 6. Veličina zemljišnih površina na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

Kategorije analize	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo
ORANICE (u jutrima)	15.159,75		15.159,75
ORANICE, LIVADE I PAŠNJACI (u jutrima)		900,00	900,00
ORANICE I LIVADE (u jutrima)		800,00	800,00
LIVADE (u koscima)	4.148,00		4.148,00
VINOGRADI (u motikama)	1.597,00		1.597,00
ŠUME (u jutrima)	9.670,00		9.670,00
ZEMLJIŠNE POVRŠINE (u jutrima)	24.829,75	1.700,00	26.529,75

Tablica 7. Veličina zemljišnih površina na vukovarskom vlastelinstvu 1733. godine

Kategorije zemljišnih površina (u jutrima)	Površine			Udio (%)		
	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo
ORANICE	37.965,70	13.311,40	51.277,10	44,17	55,26	46,60
VINOGRADI	1.677,20	169,10	1.846,30	1,95	0,70	1,68
VRTOVI	1.428,60	608,00	2.036,60	1,66	2,52	1,85
LIVADE	1.737,50	703,60	2.441,10	2,02	2,92	2,22
LIVADE S VOČKAMA I DRUGIM STABLIMA	5.366,10	1.633,90	7.000,00	6,24	6,78	6,36
PAŠNJACI	3.659,50	2.106,50	5.766,00	4,26	8,74	5,24
ŠUME	32.073,10	4.962,70	37.035,80	37,32	20,60	33,66
GRMLJE	2.043,20	593,50	2.636,70	2,38	2,46	2,40
UKUPNO	85.950,90	24.088,70	110.039,60	100,00	100,00	100,00

Izvor: HR-HDA-22, Urb. et Conscr., fasc. 129, spis br. 16; HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Tablica 8. Veličina zemljišnih površina prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1733. godine

Kategorije zemljišnih površina (u jutrima)	Varoš	Trgovišta	Sela	Vlastelinstvo
ORANICE	3.347,50	4.902,20	43.027,40	51.277,10
VINOGRADI	554,00	376,10	916,20	1.846,30
VRTOVI	79,70	62,80	1.894,10	2.036,60
LIVADE	296,00	76,10	2.069,00	2.441,10
LIVADE S VOĆKAMA I DRUGIM STABLIMA	242,20	86,60	6.671,20	7.000,00
PAŠNJACI	385,40	152,00	5.228,60	5.766,00
ŠUME	2.558,90	2.981,50	31.495,40	37.035,80
GRMLJE	186,50	264,70	2.185,50	2.636,70
UKUPNO	7.650,20	8.902,00	93.487,40	110.039,60
UDIO (%)	6,95	8,09	84,96	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

Tablica 9. Udio zemljišnih površina prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1733. godine

Kategorije zemljišnih površina (u jutrima)	Varoš	Trgovišta	Sela	Vlastelinstvo
ORANICE	6,53	9,56	83,91	100,00
VINOGRADI	30,01	20,37	49,62	100,00
VRTOVI	3,91	3,08	93,00	100,00
LIVADE	12,13	3,12	84,76	100,00
LIVADE S VOĆKAMA I DRUGIM STABLIMA	3,46	1,24	95,30	100,00
PAŠNJACI	6,68	2,64	90,68	100,00
ŠUME	6,91	8,05	85,04	100,00
GRMLJE	7,07	10,04	82,89	100,00
UKUPNO	6,95	8,09	84,96	100,00

Tablica 10. Udio zemljišnih površina u pojedinoj kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1733. godine

Kategorije zemljišnih površina (u jutrima)	Varoš	Trgovišta	Sela	Vlastelinstvo
ORANICE	43,76	55,07	46,02	46,60
VINOGRADI	7,24	4,22	0,98	1,68
VRTOVI	1,04	0,71	2,03	1,85
LIVADE	3,87	0,85	2,21	2,22
LIVADE S VOČKAMA I DRUGIM STABLIMA	3,17	0,97	7,14	6,36
PAŠNJACI	5,04	1,71	5,59	5,24
ŠUME	33,45	33,49	33,69	33,66
GRMLJE	2,44	2,97	2,34	2,40
UKUPNO	100,00	100,00	100,00	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 204.

Tablica 11. Veličina obrađenih vinograda na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u motikama)

Kategorije analize	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo
VELIČINA OBRAĐENIH VINOGRADA	2.466,00	102,50	2.568,50
BROJ KUĆANSTAVA	1.418,00	295,00	1.713,00
PROSJEČNA VELIČINA OBRAĐENIH VINOGRADA	1,74	0,35	1,50
MOD	0,00	0,00	0,00
MEDIJAN	2,00	0,00	1,00
I. KVARTIL	0,00	0,00	0,00
III. KVARTIL	3,00	0,50	2,00
RASPON	0,00-12,00	0,00-7,00	0,00-12,00
UDIO (%)	96,01	3,99	100,00

Tablica 12. Veličina obrađenih vinograda prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u motikama)

Kategorije analize	Varoš	Trgovišta	Sela	Vlastelinstvo
VELIČINA OBRAĐENIH VINOGRADA	851,50	433,00	1.284,00	2.568,50
BROJ KUĆANSTAVA	343,00	187,00	1.183	1.713,00
PROSJEČNA VELIČINA OBRAĐENIH VINOGRADA	2,48	2,32	1,09	1,50
MOD	2,00	0,00	0,00	0,00
MEDIJAN	2,00	2,00	0,00	1,00
I. KVARTIL	1,00	0,00	0,00	0,00
III. KVARTIL	3,00	4,00	2,00	2,00
RASPON	0,00-12,00	0,00-7,00	0,00-8,00	0,00-12,00
UDIO OBRAĐENIH VINOGRADA (%)	33,15	16,86	49,99	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Tablica 13. Veličina obrađenih oranica na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u jutrima)

Kategorije analize	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo
VELIČINA OBRAĐENIH ORANICA	6.807,50	1.934,50	8.742,00
BROJ KUĆANSTAVA	1.418,00	295,00	1.713,00
PROSJEČNA VELIČINA OBRAĐENIH ORANICA	4,80	6,56	5,10
MOD	0,00	0,00	0,00
MEDIJAN	4,00	5,00	5,00
I. KVARTIL	2,00	2,00	2,00
III. KVARTIL	7,00	8,00	8,00
RASPON	0,00-24,00	0,00-20,00	0,00-24,00
UDIO (%)	77,87	22,13	100,00

Tablica 14. Veličina obrađenih oranica prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u jutrima)

Kategorije analize	Varoš	Trgovišta	Sela	Vlastelinstvo
VELIČINA OBRAĐENIH ORANICA	955,50	783,00	7.003,50	8.742,00
BROJ KUĆANSTAVA	343,00	187,00	1.183	1.713,00
PROSJEČNA VELIČINA OBRAĐENIH ORANICA	2,79	4,19	5,92	5,10
MOD	0,00	2,00	6,00	0,00
MEDIJAN	2,00	4,00	5,00	5,00
I. KVARTIL	0,00	2,00	3,00	2,00
III. KVARTIL	4,00	6,00	8,00	8,00
RASPON	0,00-22,00	0,00-16,00	0,00-24,00	0,00-24,00
UDIO OBRAĐENIH ORANICA (%)	10,93	8,96	80,11	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Tablica 15. Veličina obrađenih livada na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u koscima)

Kategorije analize	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo
VELIČINA OBRAĐENIH LIVADA	2.501,00	813,50	3.314,50
BROJ KUĆANSTAVA	1.418,00	295,00	1.713,00
PROSJEČNA VELIČINA OBRAĐENIH LIVADA	1,76	2,76	1,93
MOD	2,00	3,00	2,00
MEDIJAN	2,00	3,00	2,00
I. KVARTIL	0,00	2,00	0,50
III. KVARTIL	3,00	4,00	3,00
RASPON	0,00-10,00	0,00-8,00	0,00-10,00
UDIO (%)	75,46	24,54	100,00

Tablica 16. Veličina obrađenih livada prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u koscima)

Kategorije analize	Varoš	Trgovišta	Sela	Vlastelinstvo
VELIČINA OBRAĐENIH LIVADA	250,00	253,00	2.811,50	3.314,50
BROJ KUĆANSTAVA	343,00	187,00	1.183	1.713,00
PROSJEČNA VELIČINA OBRAĐENIH LIVADA	0,73	1,35	2,38	1,93
MOD	0,00	0,00	2,00	2,00
MEDIJAN	0,00	1,00	2,00	2,00
I. KVARTIL	0,00	0,00	1,00	0,50
III. KVARTIL	1,00	2,00	3,00	3,00
RASPON	0,00-8,00	0,00-5,00	0,00-10,00	0,00-10,00
UDIO OBRAĐENIH LIVADA (%)	7,54	7,63	84,83	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Tablica 17. Brojnost komada stoke na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

VRSTE STOKE		Kategorije analize								
		Broj komada stoke	Broj kućanstava	Prosječan broj komada stoke	Mod	Medijan	I. kvartil	III. kvartil	Raspon	Udio (%)
Vukovarski okrug	KONJI	1.145,00	1.418,00	0,81	0,00	0,00	0,00	2,00	0,00-12,00	72,74
	VOLOVI	1.293,00	1.418,00	0,91	0,00	1,00	0,00	3,00	0,00-6,00	75,44
	KRAVE, JUNICE I TELIĆI	3.524,00	1.418,00	2,49	0,00	2,00	0,00	4,00	0,00-15,00	82,03
	OVCE I KOZE	1.526,00	1.418,00	1,08	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-160,00	80,19
	SVINJE	2.403,00	1.418,00	1,69	0,00	0,00	0,00	2,00	0,00-70,00	83,41
	PČELA	2.472,00	1.418,00	1,74	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00-50,00	98,10
Osječki okrug	KONJI	429,00	295,00	1,45	2,00	2,00	1,00	2,00	0,00-4,00	27,26
	VOLOVI	421,00	295,00	1,43	2,00	1,00	1,00	2,00	0,00-4,00	24,56
	KRAVE, JUNICE I TELIĆI	772,00	295,00	2,62	2,00	2,00	1,00	4,00	0,00-12,00	17,97
	OVCE I KOZE	377,00	295,00	1,28	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-50,00	19,81
	SVINJE	478,00	295,00	1,62	0,00	0,00	0,00	3,00	0,00-30,00	16,59
	PČELA	48,00	295,00	0,16	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-10,00	1,90
Vukovarsko vlastelinstvo	KONJI	1.574,00	1.713,00	0,92	0,00	1,00	0,00	2,00	0,00-12,00	100,00
	VOLOVI	1.714,00	1.713,00	1,00	0,00	1,00	0,00	2,00	0,00-6,00	100,00
	KRAVE, JUNICE I TELIĆI	4.296,00	1.713,00	2,51	0,00	2,00	1,00	4,00	0,00-15,00	100,00
	OVCE I KOZE	1.903,00	1.713,00	1,11	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-160,00	100,00
	SVINJE	2.881,00	1.713,00	1,68	0,00	0,00	0,00	2,00	0,00-70,00	100,00
	PČELA	2.520,00	1.713,00	1,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-50,00	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Tablica 18. Brojnost komada stoke prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine

Vrste stoke		Kategorije analize								
		Broj komada stoke	Broj kućanstava	Prosječan broj komada stoke	Mod	Medijan	I. kvartil	III. kvartil	Raspon	Udio (%)
Varoš	KONJI	124,00	343,00	0,36	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00-3,00	7,88
	VOLOVI	157,00	343,00	0,46	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00-4,00	9,16
	KRAVE, JUNICE I TELIĆI	496,00	343,00	1,45	0,00	1,00	0,00	2,00	0,00-15,00	11,54
	OVCE I KOZE	166,00	343,00	0,48	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-35,00	8,72
	SVINJE	87,00	343,00	0,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-8,00	3,02
	KOŠNICE PČELA	488,00	343,00	1,42	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-50,00	19,36
	Trgovišta	KONJI	117,00	187,00	0,63	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00-12,00
VOLOVI		161,00	187,00	0,86	0,00	0,00	0,00	2,00	0,00-4,00	9,39
KRAVE, JUNICE I TELIĆI		374,00	187,00	2,00	0,00	2,00	0,00	3,00	0,00-9,00	8,71
OVCE I KOZE		159,00	187,00	0,85	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-34,00	8,36
SVINJE		187,00	187,00	1,32	0,00	1,00	0,00	2,00	0,00-12,00	8,57
KOŠNICE PČELA		577,00	187,00	3,09	0,00	0,00	0,00	4,00	0,00-50,00	22,90
Sela		KONJI	1.333,00	1.183	1,13	0,00	1,00	0,00	2,00	0,00-5,00
	VOLOVI	1.396,00	1.183	1,18	1,00	1,00	1,00	2,00	0,00-6,00	81,45
	KRAVE, JUNICE I TELIĆI	3.426,00	1.183	2,90	2,00	3,00	2,00	4,00	0,00-14,00	79,75
	OVCE I KOZE	1.578,00	1.183	1,33	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-160,00	82,92
	SVINJE	2.547,00	1.183	2,15	0,00	1,00	0,00	3,00	0,00-70,00	88,41
	KOŠNICE PČELA	1.455,00	1.183	1,23	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-50,00	57,74
	VLASTELINSTVO	KONJI	1.574,00	1.713,00	0,92	0,00	1,00	0,00	2,00	0,00-12,00
VOLOVI		1.714,00	1.713,00	1,00	0,00	1,00	0,00	2,00	0,00-6,00	100,00
KRAVE, JUNICE I TELIĆI		4.296,00	1.713,00	2,51	0,00	2,00	1,00	4,00	0,00-15,00	100,00
OVCE I KOZE		1.903,00	1.713,00	1,11	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-160,00	100,00
SVINJE		2.881,00	1.713,00	1,68	0,00	0,00	0,00	2,00	0,00-70,00	100,00
KOŠNICE PČELA		2.520,00	1.713,00	1,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00-50,00	100,00

Tablica 19. Porezno opterećenje kućanstava na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u forintama)

Kategorije analize	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo
VISINA POREZNOGA OPTEREĆENJA KUĆANSTAVA	10.800,8333	3.270,3125	14.071,1458
BROJ KUĆANSTAVA	1.418,0000	295,00	1.713,00
PROSJEČNA VISINA POREZNOGA OPTEREĆENJA KUĆANSTVA	7,6169	11,0858	8,2143
MOD	4,0625	12,1875	4,0625
MEDIJAN	8,1250	12,1875	8,1250
I. KVARTIL	4,0625	8,1250	4,0625
III. KVARTIL	12,1875	16,2500	12,1875
RASPON	0,0000-73,1250	1,3542-32,5000	0,0000-73,5000
UDIO (%)	76,76	23,24	100,00

Tablica 20. Porezno opterećenje kućanstava prema kategoriji naselja na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u forintama)

Kategorije analize	Varoš	Trgovišta	Sela	Vlastelinstvo
VISINA POREZNOGA OPTEREĆENJA KUĆANSTAVA	1.864,6874	1.308,1250	10.898,3334	14.071,1458
BROJ KUĆANSTAVA	343,00	187,00	1.183	1.713,00
PROSJEČNA VISINA POREZNOGA OPTEREĆENJA KUĆANSTVA	5,4364	6,9953	9,2125	8,2143
MOD	4,0625	4,0625	8,1250	4,0625
MEDIJAN	4,0625	4,0625	8,1250	8,1250
I. KVARTIL	2,7083	4,0625	4,0625	4,0625
III. KVARTIL	4,0625	8,1250	12,1875	12,1875
RASPON	0,0000-73,1250	0,0000-24,3750	0,0000-32,5000	0,0000-73,5000
UDIO POREZNIH PRIHODA (%)	13,25	9,30	77,45	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Tablica 21. Vlastelinski prihodi na vukovarskom vlastelinstvu 1728. godine (u forintama)

Kategorije analize	Vukovarski okrug	Osječki okrug	Vukovarsko vlastelinstvo	%
ZEMLJARINA	989,975	301,875	1.291,850	18,03
PRIHODI OD TLAKE	2.640,330	765,000	3.405,330	47,54
PRIHODI OD TVRĐAVE	73,680		73,680	1,03
ZEMLJARINA OD NEOBRAĐENIH ORANICA	129,000		129,000	1,80
TLAKA OD NEOBRAĐENIH ORANICA	399,000		399,000	5,57
PRIHODI OD ŠUMA	1.184,400		1.184,400	16,54
PRIHODI OD GOSTIONICA	355,000	40,000	395,000	5,51
PRIHODI OD MESNICA	240,000		240,000	3,35
PRIHODI OD MLINOVA	9,000		9,000	0,13
PRIHODI OD RIBOLOVA	36,000		36,000	0,50
UKUPNO	6.056,385	1.106,875	7.163,260	100,00

Izvor: HR-GMV-KH, AR, knj. 8.

Neobjavljeni izvori

Austrija – Österreichisches Staatsarchiv – Finanz- und Hofkammerarchiv, Beč – fond Hoffinanz Ungarn (AT-OeStA-FHKA-HFU).

Austrija – Österreichisches Staatsarchiv – Finanz- und Hofkammerarchiv, Beč – fond Vermischte Ungarische Gegenstände (AT-OeStA-FHKA-VUG).

Hrvatska – Državni arhiv u Osijeku – fond 476 – Valpovačko vlastelinstvo, Acta Viennensia (HR-DAOS-476-AV).

Hrvatska – Državni arhiv u Vukovaru – fond 561 – Vukovarsko vlastelinstvo.

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 22 – Acta urbarialia et conscriptiones bonorum (HR-HDA-22, Urb. et Conscr.).

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 23 – Conscriptiones decimarum et nonarum.

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 902 – Kartografska zbirka (HR-HDA-902).

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 1450 – Zbirka mikrofilmova gradiva iz inozemnih arhiva koje se odnosi na Hrvatsku (HR-HDA-1450-ZM).

Hrvatska – Gradski muzej Vukovar, Vukovar – Kulturno-historijska zbirka, Arhivalije (HR-GMV-KH, AR).

Hrvatska – Muzej Slavonije, Osijek – Kartografska zbirka (HR-MSO-KZ).

Mađarska – Magyar Nemzeti Levéltár, Budimpešta – fond E-156 – Acta urbarialia et conscriptiones bonorum.

Objavljeni izvori i literatura

Adamček, Josip. „Ekonomsko-društveni razvoj u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. stoljeću”. U: *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od sredine 16. do početka 20. stoljeća)*, uredila Mirjana Gross, 59-82. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1981.

Baždar, Zdenka. „Uloga grofa Karla Eltza u podizanju gospodarskih prilika na području Vukovara 1848.-1900.”. *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice / VDG Jahrbuch 2002*, uredili Renata Trišler i Nikola Mak, 23-30. Osijek: Njemačka narodnosna zajednica Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, 2002.

Belavić, Placido. *Crtice iz prošlosti Vukovara*. Vukovar: Novo doba, 1927.

Bösendorfer, Josip. *Crtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija: Križevačke, Virovitičke, Požeške, Cisdravske Baranjske, Vukovske i Srijemske te Kr. i slob. grada Osijeka u srednjem i novom vijeku*. Osijek: Tiskom knjigo i kamenotiskare Julija Pfeiffera, 1910.

Bösendorfer, Josip. „Tri Petraša”. *Osječki zbornik* II i III (1948): 259-261.

Csánki, Dezső. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1894.

Čapo, Jasna. *Vlastelinstvo Cernik. Gospodarstvene i demografske promjene na hrvatskome selu u kasnome feudalizmu*. Institut za etnologiju i folkloristiku, Posebna izdanja, knjiga 16. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 1991.

Čoralić, Lovorka; **Vrbanus**, Milan. „Gospodarstvo”. U: *U potrazi za mirom i blagostanjem. Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, uredila Lovorka Čoralić, 127-148. Zagreb: Matica hrvatska, 2013.

Dörlflinger, Johannes; **Wawrik**, Franz. *Österreichische Kartographie, Von der Anfängen bis zum 21. Jahrhundert*. Wien: Institut für Regionalforschung der Universität Wien, 2004.

Engel, Pál. *Magyarország a középkor végen: Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről = Hungary in the Late Middle Ages: Digital vectormap and attaching database about the settlements and landowners of medieval Hungary* [CD-ROM]. Budapest: TÉRINFO Bt; Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, 2001.

Gavrilović, Slavko. „Daljsko vlastelinstvo Karlovačke mitropolije u XVIII stolecu”. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 46 (1967): 21-63.

Gavrilović, Slavko. „Seljački nemiri u istočnoj Slavoniji i Sremu 1736. godine”. *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 5 (1973): 357-363.

Gavrilović, Slavko. *Srem od kraja XVII do sredine XVIII veka*. Monografije Instituta za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knjiga 12, uredio Čehak Kalman. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, 1979.

Gavrilović, Slavko. „Izveštaj komorskog savetnika G. I. Eberla o Slavoniji i Sremu prve polovice XVIII veka”, *Zbornik Matice srpske za istoriju* 22 (1980): 111-131.

Gavrilović, Slavko. „Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu”. *Zbornik Matice srpske za istoriju* 23 (1981): 89-103.

Gavrilović, Slavko. „Nastojanja patrijarha Arsenija Čarnojevića oko prava na desetinu i zemljišni posed (1690-1706)”. *Zbornik Matice srpske za istoriju* 53 (1996): 7-38.

Gavrilović, Slavko. „Daljsko vlastelinstvo Karlovačke mitropolije”. U: *Studije iz privredne i društvene istorije Vojvodine i Slavonije od kraja XVII do sredine XIX veka*, uredio Milovan Mitrović, 9-84. Novi Sad: Matica srpska, 2006.

Gavrilović, Slavko. „Nastojanja patrijarha Arsenija Čarnojevića oko prava na desetinu i zemljišni posed (1690-1706)”. U: *Studije iz privredne i društvene istorije*

Vojvodine i Slavonije od kraja XVII do sredine XIX veka, uredila Ljubomirka Krkljuš, 40-65. Novi Sad: Matica srpska, 2009.

Gavrilović, Slavko. „Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu”. U: *Studije iz privredne i društvene istorije Vojvodine i Slavonije od kraja XVII do sredine XIX veka*, uredila Ljubomirka Krkljuš, 93-107. Novi Sad: Matica srpska, 2009.

Gavrilović, Vladan; **Mikavica**, Dejan. „Skela kod Šarengrada u prvoj polovini XVIII veka”. U: *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu i Vukovaru 10.-12. listopada 2018.*, uredio Josip Parat, 239-250. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021.

Grubišić, Ante, prir. *Atlas vukovarskog vlastelinstva 1733*. Osijek: Muzej Slavonije, 2006.

Grubišić, Ante. „Atlas vukovarskog vlastelinstva iz 1733. godine”. U: *Vukovar – hrvatska baština i perspektive*, uredili Dražen Živić i Ivana Žebec, 287-310. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, centar Vukovar, 2007.

Grubišić, Ante. „Šume vukovarskog vlastelinstva u 18. stoljeću prema kartografskim izvorima”. U: *Slavonske šume kroz povijest. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu 1.-2. listopada 2015.*, uredili Dinko Župan i Robert Skenderović, 147-192. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2018.

Györffy, György. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, svezak 3. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963.

Heller, Georg; **Nehring**, Karl. *Comitatus Sirmiensis*. München: Finnisch-Ugrisches Seminar an d. Universität, 1973.

Hochedlinger, Michael. *Austria's War of Emergence: War, State and Society in Habsburg Monarchy 1683-1797*. London: Pearson Education, 2003.

Horvat, Vlado. „Zemljišne karte Vukovarskog vlastelinstva kao izvori za povijest Istočne Hrvatske poslije oslobođenja od Turaka”. U: *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. Zbornik radova 1*, uredili Dušan Čalić i Đuro Berber, 217-225. Osijek: JAZU, 1991.

Horvat, Vlado; **Potrebica**, Filip. „Srijemska županija, vukovarsko vlastelinstvo i trgovište Vukovar”. U: *Vukovar – vjekovni hrvatski grad na Dunavu*, uredio Igor Karaman, 155-175. Zagreb: Nakladna kuća „Dr. Feletar”, 1994.

Jelaš, Danijel; **Grubišić**, Ante. „Kartografska ostavština valpovačkog vlastelinstva”. U: *Valpovački vlastelini Prandau-Normann. Katalog izložbe*, uredili Danijel Jelaš, Marina Vinaj, Ivana Knežević Križić, Ivan Roth i Mirjana Paušak, 41-51.

Osijek: Državni arhiv u Osijeku; Muzej Slavonije; Muzej likovnih umjetnosti; Valpovo: Ustanova za kulturne djelatnosti „Ante Evetović Miroljub”; Muzej Valpovštine, 2018.

Karaman, Igor. „Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu”. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 20 (1958): 37-52.

Karaman, Igor. „Historijat slavonskih vlastelinstava do sredine 18. stoljeća (‘Slavonski katastar’ P. I. Passardyja)”. *Arhivski vjesnik* 16 (1973): 123-157.

Karaman, Igor. „Sumarni katastar veleposjeda u Slavoniji od 18. do 20. stoljeća”. *Radovi Centra JAZU u Vinkovcima* II (1973): 167-210.

Karaman, Igor. „Požega i požeški kraj od Karlovačkog mira 1699. do revolucije 1848/1849.” U: *Požega u srcu Slavonije*, uredio Filip Potrebica, 25-50. Jastrebarsko: Naklada Slap, 1997.

Karaman, Igor. „Kasnofeudalna vlastelinstva i seljački posjedi na tlu Slavonije od Karlovačkog mira 1699. do revolucije 1848./1849.” U: *Iz prošlosti Slavonije, Srijema i Baranje (studije o društvenoj i gospodarskoj povijesti XVIII.-XX.)*, uredio Stjepan Sršan, 19-43. Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku, 1997.

Karaman, Igor. „Sumarni katastar veleposjeda u Slavoniji od 18. do 20. stoljeća”. U: *Požega u srcu Slavonije*, uredio Filip Potrebica, 61-116. Jastrebarsko: Naklada Slap, 1997.

Kaser, Karl. *Slobodan seljak i vojnik. Rana krajiška društva (1545-1754.)*. Zagreb: Naprijed, 1997.

Klepac, Dušan. „Hrastove šume u Slavoniji”. *Šumarski list* 106 (1982), br. 11-12: 489-499.

Kühbauch, Friedrich. „Die Herrschaft Vukovar (Wukowar) und die Graffen von Eltz – Vukovarsko gospodarstvo i grofovi od Eltza”. *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice / VDG Jahrbuch* 1995, uredio Goran Beus Richemberg, 119-126. Zagreb: Njemačka narodnosna zajednica, Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, 1995.

Lučić, Ivan. *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*. Amsterdam, 1668.

Marković, Mirko. *Brod. Kulturno-povijesna monografija*. Slavonski Brod: Matica hrvatska, Ogranak Slavonski Brod, 1994.

Matasović, Josip. „Knez Lenard, kaptoloma zagrebačkoga kramar” (nastavak V). *Narodna starina* 34 (1934): 137.

Mažuran, Ive. *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine*. Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku, knjiga 2, uredili Dušan Čalić i Đuro Berber. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1988.

Mažuran, Ive. „Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju, odnosno Provincijal 1702. godine”. U: *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knjiga 7, 37-54. Osijek: Sveučilište u Osijeku; Historijski arhiv u Osijeku, 1989.

Mažuran, Ive. „Slavonija nakon oslobođenja od osmanske vladavine i uspostava vojno-komorskog kondominija”. U: *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine*, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knjiga 7, 11-36. Osijek: Sveučilište u Osijeku; Historijski arhiv u Osijeku, 1989.

Mažuran, Ive. *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*. Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU u Osijeku, knjiga 6, uredio Vladimir Stipetić. Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1993.

Mažuran, Ive. „Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal 1702. godine i uspostava feudalnih odnosa na novim temeljima”. U: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*, Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku, knjiga 6, uredio Vladimir Stipetić, 19-49. Osijek: HAZU, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1993.

Mažuran, Ive. *Osnivanje Vojne granice u Slavoniji 1702. godine*. Gradivo za povijest Osijeka i Slavonije, knjiga XIX, uredio Stjepan Sršan. Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2005.

McGowan, Bruce W. *Sirem sancaği mufassal tahrir defteri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983.

Mlinarić, Dubravka; Faričić, Josip; Mirošević, Lena. „Historijsko-geografski kontekst nastanka Lučićeve karte *Illyricum hodiernum*”. *Geoadria* 17 (2012), br. 2: 145-176.

Moačanin, Nenad. „Osmansko-turski porezni popisi i historijska geografija”. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 30 (1997), br. 1: 294-299.

Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. „Karlo i Ludvina Eltz – nositelji obnove Burga Eltz u 19. stoljeću”. *Peristil* 60 (2017): 61-76.

Pavičić, Stjepan. *Vukovska župa u razvitku svoga naselja od XIII. do XVIII. stoljeća*. Zagreb: Narodna tiskara, 1940.

Rauš, Đuro. „Šume Slavonije i Baranje od Matije Antuna Relkovića do danas (S 9 tabela i 18 slika)”. *Radovi Centra za organizaciju naučnoistraživačkog rada u Vinkovcima* 2 (1973): 107-166.

Reisz, Csaba T. „Sámuel Mikoviny, Geometra der Hofkammer in Wien”. U: *A Magyar térképészet nagyjai: Lipszky János (1766-1826), Mikoviny Sámuel (1700-1750): tudományos emlékülések előadásai és kiállítási katalógus = Die Grossen der ungarischen Kartographie: Vorträge wissenschaftlicher Gedenktagungen und Ausstellungskatalog*, 164-178. Budapest: Osiris; Országos Széchényi Könyvtár, 2001.

Roth, Friedrich Wilhelm Emil. *Geschichte der Herren und Grafen zu Eltz – Unter besonderer Berücksichtigung der Linie von Goldnen Löwen zu Eltz auf Grund archivalischer Forschung bearbeitet*, Band II. Mainz: Druck von Carl Wallau, 1890.

Smičiklas, Tadija. *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, II. dio: *Spomenici o Slavoniji u 17. stoljeću (1640-1702.)*. Djela JAZU, knjiga XI. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1891.

Sršan, Stjepan. „Popis i procjena 35 sela vukovarskog okruga iz 1722. godine”. *Anali Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 3 (1984): 231-263.

Sršan, Stjepan. „Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18. stoljeća”. *Anali Zavoda za znanstveni rad u Osijeku* 7 (1990): 77-97.

Sršan, Stjepan. *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*. Uredio Vilim Matić. Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2000.

Sršan, Stjepan; **Holjevac**, Željko. „Srijemska županija 1745.-1847. godine”. U: *Vukovarsko-srijemska županija: prostor, ljudi, identitet*, uredio Dražen Živić, 121-136. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Vukovar: Vukovarsko-srijemska županija, 2012.

Szabo, Agneza. „Hrvatska grana grofova Eltz vukovarskih u nacionalnoj povijesti i kulturi”. *Godišnjak narodnosne Njemačke zajednice / DG Jahrbuch 2003*, uredili Renata Trišler i Nikola Mak, 11-19. Osijek: Njemačka narodnosna zajednica, Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, 2003.

Szabo, Agneza. „Grofovi Eltz Vukovarski – odabrane biografije”. *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje* 11 (2011): 11-25.

Uzelac, Zlatko. „Barokni parterni vrt dvorca Eltz u Vukovaru”. *Scrinia Slavonica* 17 (2017): 53-71.

Vlajinac, Milan. *Rečnik naših starih mera – u toku vekova*, svezak II. Posebna izdanja SANU, knjiga CCCLXXII, Odeljenje društvenih nauka, knjiga 47. Beograd: SANU, 1964.

Vlajinac, Milan. *Rečnik naših starih mera – u toku vekova*, svezak III. Posebna izdanja SANU, knjiga CDXVIII, Odeljenje društvenih nauka, knjiga 63. Beograd: SANU, 1968.

Vrbanus, Milan. „Društveno-ekonomske prilike na našičkom vlastelinstvu krajem 17. i početkom 18. stoljeća”. U: *Zbornik Mire Kolar-Dimitrijević. Zbornik ra-*

dova povodom 70. rođendana, uredio Damir Agičić, 107-122. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest, 2003.

Vrbanus, Milan. „Borba Pečuške biskupije za crkvenu desetinu u Slavoniji od oslobođenja od osmanske vlasti do 1761.” *Scrinia Slavonica* 9 (2009): 430-464.

Vrbanus, Milan. „Preduvjeti za razvoj gospodarstva u Slavoniji potkraj 17. i na početku 18. stoljeća”. U: *Spomenica Josipa Adamčeka*, uredili Drago Roksanđić i Damir Agičić, 287-326. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest, 2009.

Vrbanus, Milan. „Društveno-ekonomske promjene na našičkom području tijekom prvih godina trećeg desetljeća 18. stoljeća”. U: *Historiae patriaeque cultor. Zbornik u čast Mate Artukovića u prigodi njegova 65. rođendana*, uredila Suzana Leček, 163-238. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2019.

Vrbanus, Milan. „Vinogradarstvo i vinarstvo u komorskoj Slavoniji u prvoj polovini 18. stoljeća”. U: *Vino i vinogradarstvo u povijesti Slavonije, Srijema i Baranje. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu i Erdutu 20.-22. rujna 2017.*, uredio Milan Vrbanus, 197-261. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Erdut: Erdutski vinogradi, 2020.

Vrbanus, Milan. „Dunav u gospodarstvu slavonsko-srijemskih vlastelinstava u 18. stoljeću”. U: *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu i Vukovaru 10.-12. listopada 2018.*, uredio Josip Parat, 265-291. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021.

Milan Vrbanus*

Ante Grubišić**

The Noble Manor of Vukovar: Slavonia and Syrmia in the First Half of the 18th Century According to Censuses and Maps

Summary

Based on the chamber census of 1728 and Frast's maps of the noble manor of Vukovar from 1733, the authors have reached conclusions on the socio-economic situation of the newly created Vukovar estate using quantitative methods. The analysis of the Chamber census from 1728 shows the state of economy on the future manor (farming, livestock breeding, and viticulture). Significant differences have been observed in the economic development of different settlement categories (city, marketplace, village). At the current level of research, it has not been possible to conclude whether these differences were caused by the urbanization of Vukovar, which became the seat of the noble manor, and later also of the newly created Syrmian County, or by some other process. The Chamber census allows us to determine the amount of tax burden, as well as the manorial income on the basis of which the Palace Chamber determined the value of the future manor and the amount that the new owner had to pay into the treasury of the Palace Chamber for the ownership right of the female line of the Küffstein family.

Keywords: Slavonia, noble manor of Vukovar, Chamber census, maps of the Vukovar manor, 18th century, economy

---

* Milan Vrbanus, Croatian Institute of History, Department for the History of Slavonia, Syrmia and Baranya, Ante Starčevića 8, 35 000 Slavonski Brod, Croatia, E-mail: mvrbanus@isp.hr

** Ante Grubišić, Museum of Slavonia, Trg Sv. Trojstva 6, 31 000 Osijek, Croatia, E-mail: ante.grubisic@mso.hr